MODERN KLASİKLER DİZİSİ - 192

ANTON ÇEHOV

ÇUKURDA

RUSÇA ASLINDAN ÇEVİREN:
MUSTAFA KEMAL YILMAZ

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları

ANTON PAVLOVİÇ ÇEHOV
ÇUKURDA

ÖZGÜN ADI
В ОВРАГЕ

ÇEVİRİYE TEMEL ALINAN BASKI: ЧЕХОВ А.П. ПОЛНОЕ СОБРАНИЕ СОЧИНЕНИЙ I ПИСЕМ V 30 ТТ. СОЧИНЕНИЯ V 18 ТТ. ТОМ 8, 10. 1986.

© TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI, 2021

SERTİFİKA NO: 40077

EDİTÖR
KORHAN KORBEK

GÖRSEL YÖNETMEN
BİROL BAYRAM

DÜZELTİ
AHMET BATMAZ

GRAFİK TASARIM VE UYGULAMA
TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI

1. BASIM ŞUBAT 2022, İSTANBUL

ISBN 978-625-405-924-7

BASKI: DÖRTEL MATBAACILIK SAN. VE TİC. LTD. ŞTİ.
Zafer Mah. 147. Sokak 9-13A Esenyurt İstanbul
Tel. (0212) 565 11 66 Sertifika No: 40970

Bu kitabın tüm yayın hakları saklıdır.
Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılacak kısa alıntılar dışında gerek metin, gerek görsel malzeme yayınevinden izin alınmadan hiçbir yolla çoğaltılamaz, yayımlanamaz ve dağıtılamaz.

TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI
İstiklal Caddesi, Meşelik Sokak No: 2/4 Beyoğlu 34433 İstanbul
Tel. (0212) 252 39 91 Faks (0212) 252 39 95
www.iskultur.com.tr

ÇEVİREN: MUSTAFA KEMAL YILMAZ

1980'de Mut'ta doğdu. 2007'de Gazi Üniversitesi Bilgisayar Eğitimi Bölümü'nü bitirdi. 2008-2010 arası Moskova Devlet Pedagoji Üniversitesi Rus Edebiyatı kürsüsünde yüksek lisans eğitimi aldı. 2015'te de aynı kürsünün doktora programından mezun oldu. Bugüne dek Lev Tolstoy, İvan Turgenyev, Arkadi Averçenko, Mihail Bulgakov, Rodyon Beryozov ve Viktor Pelevin'in roman ve öykülerini çevirdi. Nâzım Hikmet ve Aziz Nesin'in Sovyetler Birliği'nde Rusça basılmış, ancak Türkiye'de bilinmeyen yazılarından yaptığı çeviriler yayımlandı.

Modern
Klasikler
Dizisi - 192

Anton Pavloviç Çehov

Çukurda

Rusça aslından
çeviren: Mustafa Kemal Yılmaz

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları

I

Ukleyevo bucağı çukurda kalıyordu, bu nedenle şoseden ve demiryolu istasyonundan bakınca çan kulesi ve basma fabrikalarının bacaları görünüyordu sadece. Gelip geçenler bunun hangi bucak olduğunu sorduklarında şöyle deniyordu onlara:

— Hani şu diyakozun cenazede tüm havyarı yediği bucak.

Bir vakit fabrikatör Kostyukov'un verdiği taziye yemeği sırasında yaşlı bir diyakoz atıştırmalıkların arasında taneli havyarları görünce hırsla yemeye koyulmuş; diyakozu dürtüklemişler, kolundan çekiştirmişler, ama o keyiften adeta taş kesilmiş: Hiçbir şeyi hissetmemiş ve sadece yemiş. Ne var ne yok silip süpürmüş, halbuki kavanozun içinde dört funt* havyar varmış. O günün üstünden epey zaman geçmesine ve diyakoz çoktan ölmüş olmasına rağmen, havyar hikâyesi hâlâ hatırlardaydı. Hayat mı çok sönüktü burada, yoksa insanlar on yıl önce yaşanan bu önemsiz olayın haricinde bir şey yakalamayı mı beceremediği bilinmez, ama Ukleyevo bucağı hakkında bundan başka anlatılan bir şey yoktu.

Bucakta sıtma bir türlü geçmezdi, yaz aylarında bile yapışkan bir çamur olurdu, en çok da geniş gölgeli yaşlı

* 400 grama denk eski Rus ağırlık ölçüsü birimi. (ç.n.)

söğütlerin üstüne doğru eğildiği çitlerin altında. Burası fabrika atığının yanı sıra basmaların aprelenmesinde kullanılan sirke asidi kokardı hep. Fabrikalar –üç basma fabrikası ve bir tabakhane– bucağın içinde değil, kıyısına doğru, biraz uzaktaydı. Bunlar küçük fabrikalardı ve üç fabrikada hepi topu dört yüz işçi çalışırdı. Tabakhane yüzünden derenin suyu sık sık kötü kokardı; atıklar çayırlığa hastalık bulaştırdığı için köylülerin sığırları şarbondan mustaripti, bunun üzerine bir gün fabrikanın kapatılması emredildi. Fabrika güya kapanmıştı, ama aslında sahibinin her ay onar ruble ödediği nahiye polisinin ve ilçe doktorunun müsaadesiyle gizli gizli çalışmaya devam ediyordu. Tüm bucakta doğru dürüst iki ev vardı sadece, demir çatılı iki taş ev; birine bucak idaresi yerleşmişti, iki katlı olan ve kilisenin tam karşısına düşen diğerinde ise Yepifanlı meşanin* Grigori Petrov Tsıbukin yaşıyordu.

Grigori bakkal dükkânı işletiyordu, ama bu sadece görünüşteydi, aslında votka, sığır, deri, tahıl, domuz, yani kime ne lazımsa onun ticaretini yapardı ve mesela, yurtdışından kadın şapkaları için saksağan talebi geldiğinde çift başına otuz kapik kâr ederdi; her tarafta kesimlik orman alır, faizle borç verirdi; kısacası, işini bilen bir ihtiyardı.

İki oğlu vardı. Büyük oğlu Anisim polis teşkilatının soruşturma biriminde görevliydi ve eve nadiren uğrardı. Küçük oğlu Stepan ticarete atılmıştı ve babasına yardım ediyordu, ama ondan gerçek anlamda yardım bekleyen

---

* Çarlık Rusyası'nda *meşanstvo* tabir edilen sosyal tabakaya mensup kimse. Yasalara göre şehir halkından sayılan ve geçimini genellikle dükkâncılıkla sağlayan *meşanin*, statü bakımından işçiler ve zanaatkârların üstünde, tüccarların altında idi. On dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısında halkın tabakalara göre gruplara ayrılması uygulamasına son verilince yasal bir kategori olarak *meşanstvo* ortadan kalktı, *meşanin* ifadesi zamanla "şehirli" ya da "küçük burjuva" anlamlarına evrildi. Ekim Devrimi'nden sonra başka yan anlamların da eklenmesiyle tamamen olumsuz bir nitelemeye dönüştü. (ç.n.)

yoktu, çünkü bünyesi zayıftı, üstelik sağırdı; karısı Aksinya ise güzel, ince belli, bayramlarda şapka takıp şemsiyeyle gezen bir kadındı, erken kalkıp geç yatar ve eteklerini toplayarak anahtarları şıngırdata şıngırdata bütün gün kâh ambara, kâh mahzene, kâh dükkâna koşturup dururdu ve ihtiyar Tsıbukin gözleri ışıl ışıl, neşeyle ona bakar, bir yandan da büyük oğlunun değil de sağır olan ve belli ki kadın güzelliğinden pek anlamayan küçük oğlunun karısı olduğu için hayıflanırdı.

İhtiyarın her zaman aile hayatına meyli olmuştu ve ailesini dünyada her şeyden çok severdi, özellikle de hafiye olan büyük oğlunu ve gelinini. Aksinya Sağır'la evlenir evlenmez iş konusunda olağanüstü yetenekli olduğunu gösterdi, kime borca mal verilip, kime verilmeyeceğini hemen kavradı; kocasına bile güvenmez, anahtarları kendisi muhafaza ederdi; sayı boncuğunu şıkır şıkır kullanır, tıpkı bir mujik gibi atların dişlerini kontrol eder ve sürekli güler, ya da bağırıp çağırırdı; ve o ne yaparsa yapsın ve ne söylerse söylesin, ihtiyar şefkatle gülümseyip mırıldanmakla yetinirdi:

— Bak hele şu geline! Bak hele şu güzele...

İhtiyar duldu, ama oğlunun düğününden bir yıl sonra dayanamadı, kendi de evlendi. Ona Ukleyevo'dan otuz verst* ötede Varvara Nikolayevna adında iyi bir aileden gelen bir kız buldular; yaşı geçkince, ama güzel ve dikkat çekici bir kızdı bu. Üst kattaki odaya yerleşir yerleşmez, evdeki her şey, adeta tüm pencerelere yeni cam takılmış gibi bir anda aydınlandı. Tasvir kandilleri yandı, masalara kar gibi beyaz örtüler örtüldü, pencerelerde ve ön bahçede kırmızı benekli çiçekler belirdi ve artık yemekte herkes tek bir kaptan değil, kendi tabağından yemeye başladı. Varvara Nikolayevna hoş ve müşfik bir ifadeyle gülümsediğinde, sanki evdeki her şey de onunla bir-

* 1066 metreye denk eski Rus uzunluk ölçüsü birimi. (ç.n.)

likte gülümsüyordu. Eskiden kimseciklerin görünmediği avluya dilenciler, gezginler ve hacılar uğramaya başladı; pencerelerin altında Ukleyevo'nun kocakarılarının ağlamaklı ve nağmeli sesleri ile sarhoşluk nedeniyle fabrikadan kovulmuş düşkün mujiklerin mahcup öksürükleri işitilir oldu. Varvara para, ekmek ve eski kıyafet vererek yardımda bulunuyordu, ama sonra, eve iyice yerleşince dükkândan bir şeyler taşımaya başladı. Bir keresinde Sağır onun iki asmuşka* çay götürdüğünü gördü ve bundan rahatsız oldu.

— Analık iki asmuşka çay aldı, –diye bildirdi sonradan babasına.– Nereye yazılacak?

İhtiyar hiçbir şey söylemedi, onun yerine bir süre dikildi, kaşlarını oynata oynata düşündü, sonra da yukarıya, karısının yanına çıktı.

— Varvaruşka, canımın içi, –dedi şefkatle,– dükkândan bir ihtiyacın olursa alabilirsin. Çekinmene sıkılmana gerek yok.

Bunun üzerine ertesi gün Sağır avluyu koşarak geçip kadının arkasından bağırdı:

— Bir şey lazım olursa alabilirsiniz, anacığım!

Varvara Nikolayevna'nın sadaka vermesinde bir yenilik, bir neşe ve bir rahatlık vardı, tıpkı tasvir kandilleri ve kırmızı çiçeklerde olduğu gibi. Perhiz öncesi yemeğinde ya da üç gün süren kilise bayramında mujiklere fıçının yanında durulmayacak kadar kötü kokan, bozuk tuzlanmış et sattıkları ve sarhoşlardan tırpanları, serpuşları ve karılarının başörtülerini rehin aldıkları, kötü votka yüzünden kafaları dumanlanan fabrika işçilerinin çamurun içinde debelendiği ve günahın adeta bir sis halinde yoğunlaşıp etrafa çöktüğü zamanlarda, orada, evde, temizliğe düşkün sessiz bir kadının yaşadığını ve onun ne tuzlanmış

---

* Asmuşka (Sekizcik). Funtun sekizde birine denk eski Rus ağırlık ölçüsü birimi. (ç.n.)

etle, ne votkayla işi olduğunu düşününce insan adeta hafiflerdi; onun verdiği sadakalar bu sisli ve ağır günlerde makinedeki subap gibi iş görürdü.

Tsıbukin'in evinde günler çalışmayla geçerdi. Güneş daha doğmadan Aksinya çoktan sofada burnunu çeke çeke yüzünü yıkarken, mutfakta semaver kaynar ve fena bir şey olacağını haber verir gibi uğuldardı. Uzun siyah bir redingot, keten pantolon ve yine uzun parlak çizmeler giyen ihtiyar Grigori Petrov, şu meşhur şarkıdaki* kayınbaba gibi iki dirhem bir çekirdek odaları gezer ve topuklarını vururdu. Sonra dükkân açılırdı. Hava aydınlanınca binek arabası sundurmaya yanaştırılır ve ihtiyar koca kasketini kulaklarına kadar çekerek havalı bir hareketle arabaya oturur, öyle ki bu halini gören hiç kimse 56 yaşını çoktan devirdiğine inanamaz. Karısıyla gelini onu uğurlardı ve bu sırada, yani üstünde kaliteli, temiz redingot varken ve arabaya üç yüz rublelik dev gibi kuzguni bir aygır koşuluyken, ihtiyar, mujiklerin çeşitli istekler ve şikâyetlerle yanına gelmesinden hoşlanmazdı; mujiklerden nefret eder, onlardan iğrenirdi ve eğer avlu kapısının önünde bir mujiğin beklediğini görürse öfkeyle bağırırdı:

— Ne dikiliyorsun? Hadi yoluna!

Şayet bekleyen bir dilenci ise,

— Allah versin! –diye bağırırdı.

O işlerini halletmek için yola koyulduğunda, karısı da koyu renk kıyafetler ve siyah önlük giyip odaları toplar ya da mutfaktaki işlere yardım ederdi. Aksinya dükkânda alım satım yapardı, avluda şişelerin ve paraların şıngırdadığı, Aksinya'nın güldüğü ya da bağırdığı ve gücendirdiği müşterilerin sinirlendiği işitilirdi; tam bu sırada dükkânda gizli votka ticaretinin başladığı görülürdü. Sağır da dükkânda oturur, veya şapkasız, elleri cebinde sokaklar-

* 1870'li yıllara ait bir halk şarkısı. "Uykum geldi, başım yastığa düşüyor. // Kayınbabam yepyeni sofada // aksi aksi dolanıyor." (ç.n.)

da dolaşır ve dalgın dalgın kâh izbelere*, kâh yukarıya, gökyüzüne bakardı. Evde günde altı kere çay içilir, dört kere yemek için masaya oturulurdu. Akşamları ise ciroyu hesaplayıp not ederler, sonra da derin bir uyku çekerlerdi.

Ukleyevo'daki üç basma fabrikasına ve fabrikatörlerinin –Büyük Hrımin'ler, Küçük Hrımin'ler ve Kostyukov– evlerine telefon bağlıydı. Bucak idaresine de telefon çekilmiş, ama kısa süre sonra işlemez hale gelmişti, çünkü içine tahtakuruları ve hamamböcekleri yuvalanmıştı. Nahiye müdürünün okuması yazması zayıftı ve kâğıtlara her kelimeyi büyük harflerle yazardı, ama telefon bozulunca şöyle dedi:

— Evet, bundan sonra telefonsuz işimiz zor olacak.

Büyük Hrımin'ler Küçük Hrımin'lerle sürekli davalık olurlardı, bazen Küçükler de kendi aralarında münakaşa eder, mahkemenin yolunu tutarlardı ve fabrikaları, onlar yeniden barışana dek, bir ay, iki ay çalışmadığında Ukleyevo sakinleri kendilerini bununla eğlendirirdi, çünkü her münakaşa pek çok sohbet ve dedikoduyu beraberinde getirirdi. Bayramlarda Kostyukov ile Küçük Hrımin'ler at yarışları düzenler, Ukleyevo'nun içinde son sürat gidip danaları ezerlerdi. Aksinya bayramlıklar içinde kolalı eteklerini hışırdata hışırdata sokakta, dükkânının etrafında dolaşırdı; Küçükler onu yakalayıp adeta zorla götürürlerdi. O vakit ihtiyar Tsıbukin de yeni atını göstermek için gelir, Varvara'yı da yanına alırdı.

Akşamları, at yarışından sonra, herkes yattığı sırada Küçüklerin avlusunda pahalı armonika çalar ve eğer mehtap da varsa, bu sesler yüzünden insanın yüreğine hem bir endişe, hem de bir sevinç oturur ve Ukleyevo artık kimsenin gözüne çukur gibi görünmezdi.

---

* Türkçeye Slav dillerinden geçen *izbe* kelimesi, dilimizde "harap ve kuytu yer" anlamında kullanılsa da Rusçada "kütükten yapılma kır ya da köy evini" ifade eder. (ç.n.)

II

Büyük oğul Anisim eve nadiren uğrardı, o da sadece önemli bayramlarda, ama buna karşın sık sık hemşerileri aracılığıyla armağanlar ve başkasına ait çok güzel bir elyazısıyla arzuhal biçiminde yazılmış mektuplar gönderirdi. Mektuplar Anisim'in konuşurken hiçbir zaman kullanmadığı ifadelerle dolu olurdu: "Muhterem anneciğim ve babacığım, fiziki ihtiyacınız için lazım olan türde bir funt çiçek çayı yolluyorum."

Her mektubun altında sanki bozuk divitle kazınmış gibi duran "Anisim Tsıbukin" yazısı ve onun altında da yine o harikulade elyazısıyla yazılmış "Hafiye" ifadesi okunurdu.

Mektuplar birkaç defa yüksek sesle okunur ve hislenen ihtiyar heyecandan kızararak şöyle derdi:

— Ah, ah, evinde yaşamak istemedi, ilim peşine düştü. Varsın öyle olsun! Herkes nasibini yaşar.

Bir vakit, Maslenitsa* arifesinde karla karışık kuvvetli bir yağmur yağmıştı; ihtiyar ile Varvara bakmak için pencereye yanaştılar, bir de ne görsünler: Bir kızağın üstünde Anisim istasyondan geliyor. Halbuki onu beklemiyorlardı. Anisim huzursuz ve endişeli tavırlarla girdi odaya, sonrasında da devam etti bu; üstelik laubali bir hali vardı. Ayrılmak için acele etmiyordu, görevinden kovulmuş gibiydi. Varvara gelişine sevinmişti; ona sinsi bakışlar atıyor ve içini çekip başını sallıyordu.

— Nasıl olur a dostlar? –diyordu.– Oğlan yirmi sekiz yaşına bastı ama hâlâ bekar geziyor, vah ki ne vah...

Yumuşak ve ahenkli sesi diğer odadan "vah ki ne vah" şeklinde işitiliyordu. Derken Varvara, ihtiyar ve Aksinya

---

* Doğu Slavları'nın Büyük Perhiz öncesi kutladığı, Hıristiyanlık öncesi unsurları da içinde barındıran yarı dini etnik bayram. Kutlanacağı hafta Paskalya'nın o yılki tarihine bağlı olarak şubat-mart aylarına rastlar. (ç.n.)

ile fısıldaşmaya başladı, bunun üzerine onların da yüzü tıpkı tertipçiler gibi sinsi ve esrarengiz bir ifadeye büründü.

Anisim'i evlendirmeye karar verdiler.

— Vah ki ne vah!.. Küçük kardeşini evlendireli çok oldu, –diyordu Varvara,– sense pazardaki horoz gibi tek başınasın hep. Niyeymiş bakalım? Tanrı'nın izniyle evlenirsin, sonra istersen gidersin göreve, karın da evde bize yardımcı kalır. Başıboş yaşıyorsun, delikanlı ve görüyorum ki düzen nedir, intizam nedir, unutmuşsun. Vah ki ne vah, iş değil siz şehirlilerin hali.

Tsıbukin'ler evleneceği zaman zengin kimseler olarak kendilerine en güzel gelinler seçilirdi. Anisim için de güzel bir kız buldular. Halbuki kendisinin dikkat çekmeyen, sıradan bir görünüşü vardı; bünyesi zayıf ve sağlıksızdı, ufak tefekti, yanakları da besili ve şişkindi, sanki bilerek şişiriyordu; gözleri kırpışmazdı, bakışı keskindi, kızıl ve seyrek bir sakalı vardı ve düşüncelere daldığı sırada sakalını ağzına sokup ısırırdı; dahası sık sık içki içerdi ki yüzünden ve yürüyüşünden anlaşılıyordu bu. Ama kendisine güzel mi güzel bir kız bulduklarını söylediklerinde şöyle demişti:

— Ben de pek eğri büğrü sayılmam. Doğrusu Tsıbukin ailesinde bütün erkekler yakışıklıdır.

Şehrin hemen dibinde Torguyevo adında bir bucak vardı. Yarısı kısa süre önce şehirle birleşmiş, diğer yarısı bucak olarak kalmıştı. İşte bu ilk yarıda, kendi küçük evinde dul bir kadın yaşardı; dulun son derece yoksul, gündelik işlere giden bir kız kardeşi vardı, bu kardeşin ise Lipa* adında, kendi de gündeliğe giden bir kızı. Lipa'nın güzelliği Torguyevo'da dillerdeydi, ne var ki içinde bulun-

* Lipa, Olimpiada isminin kısa söylenişidir. Yunancadan Rusçaya giren Olimpiada ismi "gökleri metheden" anlamına gelirken, Lipa "ıhlamur ağacı" demektir. (ç.n.)

duğu korkunç yoksulluk herkesi tereddütte bırakıyordu; şöyle düşünüyordu bu kimseler: Onunla yoksulluğuna bakmadan ancak yaşı geçkince biri, ya da bir dul evlenir, ya da "öylece" alır kendine, annesi de onunla birlikte geçinir gider. Lipa'nın adını çöpçatanlardan duyan Varvara, Torguyevo'ya gitti.

Sonra teyzenin evinde görücüye çıkıldı ikramda kusur edilmeden: Atıştırmalıklar, şarap, her şey tastamamdı. Lipa'nın üstünde sırf görücü için dikilmiş yepyeni pembe bir elbise vardı ve saçlarında kıpkırmızı, alev gibi bir kurdela parlıyordu. Cılız, güçsüz, solgun, ince ve yumuşak hatlı, açık havada çalışmaktan esmerleşmiş bir kızdı; kederli ve ürkek bir gülümseme yüzünden hiç eksik olmuyordu ve gözleri çocuk gibi bakıyordu: Güven ve merakla.

Gencecikti, bir kız çocuğuydu henüz, göğüsleri belli belirsizdi, ama nikâh kıyılabilirdi, çünkü yaşı tutuyordu. Güzeldi güzel olmasına ama bir yönü beğenilmeyebilirdi, o da işte şimdi iki büyük kıskaç gibi boş boş sallanan erkeksi büyük elleri.

— Çeyizi yok ama bizim için mühim değil, –diyordu teyzeye ihtiyar,– oğlumuz Stepan'a aldığımız kız da yoksul bir ailedendi, ama şimdi öve öve bitiremiyoruz. Hem evde, hem işte hamarat mı hamarat.

Lipa kapının önünde dikiliyor ve sanki şöyle demek istiyordu: "Ne isterseniz yapabilirsiniz benimle, size güveniyorum." Annesi, gündelikçi Praskovya ise mutfağa saklanmış, korkudan bir yere kıpırdayamıyordu. Bir zamanlar, henüz gençken, evinde yerleri yıkadığı bir tüccar sinirlenince üzerine yürümüş, Praskovya da çok fena korkmuş ve adeta taş kesilmişti; ömrü boyunca sinmişti yüreğine bu korku. Korktuğunda da her zaman kolları, bacakları, hatta yanakları titrerdi. Mutfakta otururken misafirlerin sözlerine kulak kabartmaya çalışıyor ve bir gözünü tasvirden ayırmadan parmaklarını alnına bastıra

bastıra istavroz çıkarıyordu. Çakırkeyif haldeki Anisim ise mutfağın kapısını açıp laubali laubali şöyle diyordu:

— Neden burada oturuyorsunuz, kıymetli anneciğim? Sıkıldık yokluğunuzda.

Praskovya ise ürküp ellerini sıska göğsüne bastırarak cevap veriyordu:

— Hiç olur mu, efendim... Teveccühünüz.

Bu ziyaretin ardından düğün tarihini belirlediler. Sonrasında Anisim evde sürekli odaları dolaşıyor ve ıslık çalıyor, ya da ansızın bir şeyi hatırlayıp düşüncelere dalıyor ve adeta bakışıyla dünyanın derinliklerine nüfuz etmek ister gibi gözlerini yere sabitliyordu. Ne çok yakında, Krasnaya Gorka'da* dünya evine gireceği için memnuniyet duyduğunu, ne de evleneceği kızla görüşmek arzusunda olduğunu dile getiriyor, onun yerine ıslık çalmakla yetiniyordu. Yalnızca babası ile analığı istediği ve bucakta böyle bir gelenek olduğu için evlendiği belliydi: Evin oğlu eve yardımcı gelsin diye evlenir. Ayrılmak için acele etmiyordu ve davranışları önceki ziyaretlerinden farklıydı: Pek bir laubaliydi ve gereksiz şeyler söylüyordu.

III

Şikalovaya köyünde, geçimlerini terzilikle sağlayan iki hlıst** kız kardeş yaşıyordu. Düğün için onlara yeni elbise sipariş edilmişti, bu yüzden sık sık provaya geliyor ve uzun uzun çay içiyorlardı. Varvara'ya siyah dantelli, boncuk işli kahverengi, Aksinya'ya ise göğüs kısmı sarı,

---

* Krasnaya Gorka (Kızıl ya da Güzel Tepe). Paskalya'dan sonraki ilk pazar. Tomas Pazarı olarak da bilinir. Devrim öncesi Rusya'da bayram olarak kutlanmasının yanı sıra geleneksel düğün günü idi. (ç.n.)

** Hlıstlar. On yedinci yüzyıl ortalarında Rus Ortodoks Kilisesi'nden kopan çileci ve mistik bir Protestan mezhebi. İbadet esnasında kendilerini kırbaçla (hlıst) dövdükleri için bu şekilde adlandırıldıklarını ileri sürenler vardır. (ç.n.)

kuyruklu, açık yeşil elbiseler diktiler. Terziler işlerini bitirdiğinde Tsıbukin ödemeyi parayla değil, dükkânındaki mallarla yaptı ve kız kardeşler ellerinde hiç ihtiyaçları olmadığı halde donyağı mum ve sardalya dolu bohçalarla üzüntü içinde oradan ayrıldılar, bucaktan çıkıp açık araziye geldiklerinde de bir tepeciğin üstüne oturup ağlamaya başladılar.

Anisim düğünden üç gün önce geldi, üstündekiler tepeden tırnağa yeniydi. Ayaklarında parlak kauçuk galoşlar vardı, kravat yerine de uçlarında küçük boncuklar bulunan kırmızı bir bağcık takıyordu ve kollarını yenlerine geçirmediği bir palto atmıştı omuzlarına ve o da yeniydi.

Ağırbaşlılığı elden bırakmadan Tanrı'ya dua ettikten sonra* babasıyla selamlaştı ve ona on tane gümüş ruble, on tane de yarım ruble verdi; Varvara'ya da aynı miktarda, Aksinya'ya ise yirmi tane çeyreklik. Bu armağanın asıl güzelliği şuradaydı ki, bütün paralar sanki özenle seçilmiş gibi yepyeniydi ve güneşte pırıl pırıl parlıyordu. Anisim ağırbaşlı ve ciddi görünmeye çalışarak yüzünü kasıp yanaklarını şişiriyordu, şarap kokuyordu ayrıca; anlaşılan hiçbir istasyonda büfeyi es geçmemişti. Ve yine bir laubalilik vardı üstünde, dahası bir münasebetsizlik. Sonrasında Anisim ihtiyarla birlikte çay içip bir şeyler atıştırırken, Varvara da avcundaki yepyeni rubleleri inceliyor, bir yandan da şehirde yaşayan hemşerilerinin halini hatırını soruyordu.

— Ne olsun, çok şükür işte, keyifleri yerinde, –diyordu Anisim.– Yalnız İvan Yegorov'un başına bir iş geldi: İhtiyar Sofya Nikiforovna'sı sizlere ömür. Veremden. Taziye yemeği için bir pastaneyle anlaşmışlar, adam başı iki buçuk ruble. Hakiki şarap bile vardı. Bizimkiler de

---

* Eski Rus evlerinde, içeri girerken tasvirlerin durduğu Kızıl-Güzel Köşe'ye dönüp dua etme âdeti. (ç.n.)

oradaydı, onlar için de iki buçuk ödendi. Ama hiçbir şey yemediler. Mujik sostan ne anlar!

— İki buçuk ha! –dedi ihtiyar ve başını salladı.

— Ne var bunda? Köy değil orası. Atıştırmak için restorana gidersin, onu istersin, bunu istersin, ekip toplanır, içersin, sonra bir de bakmışsın ki şafak söküyor, hadi bakalım sökülsün herkes adam başı üç veya dört ruble. Ama Samorodov yanındaysa muhakkak yemekten sonra konyaklı kahve içer, konyağın kadehi ise, efendime söyleyeyim, altmış kapik.

— Nasıl da atıyor, –dedi ihtiyar hayran hayran.– Nasıl da atıyor!

— Şimdilerde hep Samorodov'la geziyorum. Hani şu size benim mektupları yazan Samorodov. Fevkalade yazıyor. Ve eğer bir anlatsam, anacığım, –neşeyle sürdürüyordu sözlerini Anisim, Varvara'ya dönerek.– Şu Samorodov'un nasıl bir insan olduğunu, hayatta inanmazsınız. Muhtar diyoruz biz ona, çünkü Ermeniye benziyor, kapkara. İçini okurum ben ona bakınca, tüm işlerini avcumun içi gibi bilirim, anacığım, o da bunu hisseder ve sürekli beni takip eder, hiç bırakmaz peşimi, şimdi su döksen ayıramazsın bizi. Sanki biraz korkuyor gibi, ama bensiz de yapamıyor. Ben nereye, o da oraya. Benim, anacığım, güvenilir, dürüst bir gözüm var. Bitpazarına bakarım: Diyelim ki bir mujik göynek satıyor. – Dur, bu göynek çalıntı galiba! – derim ve gerçekten de öyle çıkar: Göynek çalıntı.

— Peki nereden anlıyorsun? –diye sordu Varvara.

— Hiçbir yerden, öyle bir göz var bende işte. Göynek neyin nesi, bilmiyorum, ama nedense bir şey beni ona çekiyor: Çalıntı işte, hepsi bu. Bizim soruşturma biriminde artık şöyle diyorlar: "Anisim yine çulluk avlamaya gitti!" Yani çalıntı mal aramaya. Yaa... Çalmasına herkes çalar, marifet muhafaza etmekte! Dünya büyük, çalıntı malı saklamaya ise yer yok.

— Bizim bucakta da geçen hafta Guntoryov'ların bir koçla iki şişeğini çaldılar, –dedi Varvara içini çekip.– Ama kim düşecek ki peşine...Vah ki ne vah...

— Neden düşülmesin, düşülür elbette. Zor değil ki.

Düğün günü geldi çattı. Serin, ama güneşli, neşeli bir nisan günüydü. Sabahın erken saatlerinden beri boyunduruklarında ve yelelerinde rengârenk kurdelelerle ikili ve üçlü at arabaları çıngırak zillerini çaldıra çaldıra Ukleyevo'nun içinde geziyordu. At arabalarının gezisi yüzünden huzursuz olan ekin kargaları söğüt dallarında gürültü ediyor ve sığırcıklar da sanki Tsıbukin'lerin düğünü var diye sevinirlermiş gibi hiç susmadan olanca güçleriyle ötüyordu.

Evde masaların üstüne uzun balıklar, tuzda kurutulmuş domuz budu, iç pilavlı av kuşları, kutu kutu balık konserveleri, çeşit çeşit turşu ve marinelerin yanı sıra çok sayıda votka ve şarap şişesi dizilmişti bile, tütsülü sucuk ve ekşi ıstakoz kokuları yayılıyordu etrafa. İhtiyar masaların etrafında topuklarını vura vura ve iki bıçağı birbirine sürte sürte yürüyordu. Habire Varvara'ya seslenip ondan bir şeyler istiyorlar ve o da şaşkın şaşkın ve nefes nefese Kostyukov'un gönderdiği aşçıbaşı ile Küçük Hrımin'lerden gelen aşçı kadının şafaktan beri çalıştığı mutfağa koşuyordu. Aksinya elbisesiz, kıvır kıvır saçları, korsesi ve gıcırdayan yepyeni botlarıyla fırtına gibi avluya uçarken sadece çıplak dizleri ile göğüsleri şöyle bir görünüp kayboluyordu. Çok gürültü vardı, küfürler, yeminler havada uçuyordu; yoldan geçenler ardına kadar açılmış avlu kapısının önünde duralarken sıra dışı bir şeyin yaklaşmakta olduğu hissediliyordu her şeyde.

— Gelini almaya gittiler!

Çıngırak zilleri çın çın ötüyor, sonra da köyün ardında sönüyordu... Saat ikiyi geçince halk koştu: Zil sesleri duyuldu yeniden, gelini getiriyorlar! Kilise dopdoluydu,

avize yanıyordu, koro ihtiyar Tsıbukin'in arzu ettiği üzere notaya göre söylüyordu. Işıkların parıltısı ve parlak elbiseler Lipa'nın gözünü almıştı, sanki koronun yüksek sesi çekiç gibi vuruyordu kafasına; hayatında ilk kez giydiği korse ve ayağındaki botlar sıkıyordu ve yüzündeki ifadeye bakılırsa, sanki bayılmış da, az evvel kendine gelmişti: Boş gözlerle bakıyordu etrafa. Siyah redingot giyen ve kravat yerine kırmızı bağcık takan Anisim ise gözünü tek bir noktaya dikerek düşüncelere dalmıştı, koro ansızın sesini yükselttiğinde hızla istavroz çıkarıyordu. Yüreği şefkatle dolmuştu, ağlamak istiyordu. Çocukluğundan beri bilirdi bu kiliseyi; bir zamanlar rahmetli anacığı ekmek-şarap ayini için onu buraya getirirdi, bir zamanlar o da oğlan çocuklarıyla birlikte klirosta* ilahiler söylerdi; öyle iyi hatırlıyordu ki her köşesini ve her tasviri. İşte şimdi onu evlendiriyorlar, düzene ayak uydurmak adına bir karısı olmalı, ama artık bunu düşünmüyordu, nasıl olduysa tamamen unutmuştu düğünü. Gözyaşları yüzünden tasvirleri göremiyor, yüreğinde bir ağırlık hissediyordu; dua ediyor ve Tanrı'dan bugün değilse yarın başına gelecek kaçınılmaz felaketin bir şekilde, kuraklık zamanı bir damla yağmur bırakmadan köyün etrafından dolanan fırtına bulutları gibi etrafından dolanmasını diliyordu. Ve o kadar çok günah birikmişti ki geçmişin bağrında, öyle içinden çıkılmaz, öyle telafi edilmez günahlar birikmişti ki, af dilemek bile yersizdi. Ama o yine de diledi ve hatta yüksek sesle hıçkırdı, ama kimse önem vermedi buna, çünkü içkiyi fazla kaçırdığını düşündüler.

Endişeli bir çocuk ağlaması işitildi:

— Anacığım, ne olur beni burdan götür, kurban olduğum!

— Sessiz! –diye bağırdı papaz.

---

* Ortodoks kiliselerinde koronun durduğu yer. (ç.n.)

Kiliseden döndükleri sırada halk da arkalarından koşuyordu; dükkânın etrafında, avlu kapısının önünde ve avluda pencerelerin altında da kalabalık birikmişti. Kadınlar gelinle damadın şerefine şarkı söylemeye gelmişti. Yeni evliler eşikten adımlarını henüz atmışlardı ki, çoktan notalarıyla birlikte sofada yerini alan koro var gücüyle gürledi; şehirden özel olarak getirilen orkestra çalmaya başladı. Yüksek kadehlerde köpüklü Don şarabı verilmeye başlanmıştı bile ve uzun boylu, zayıf, gözlerini örtecek kadar kaşları gür bir ihtiyar olan doğramacı-müteahhit Yelizarov yeni evlilere dönerek şöyle dedi:

— Anisim ve sen, çocuğum, birbirinizi sevin, Tanrı'nın yolundan yürürseniz, çocuklarım, göklerin kraliçesi* sizi yarı yolda bırakmaz. –Başını ihtiyarın omzuna gömüp hıçkırdı.– Grigori Petrov, hadi ağlayalım, ağlayalım sevincimizden! –diye ekledi ince bir sesle ve hemen ardından kahkahayla gülerek yüksek bas bir sesle devam etti:– Ho-ho-ho! Bu gelinin de çok güzel! Her şeyi yerli yerinde, kaymak gibi, mekanizma sapasağlam, yarı yolda bırakmaz, hiç eksik vidası yok.

Yelizarov aslen Yegoryevsk ilçesindendi, ama gençliğinden beri Ukleyevo'daki fabrikalarla ilçede iş yapıyordu ve artık buraya yerleşmişti. İnsanlar uzun süreden beri bu yaşlı, işte şimdiki gibi zayıf ve uzun halini biliyor ve uzun süreden beri onu Değnek diye çağırıyorlardı. Belki de kırk yılı aşkın süredir fabrikalarda sadece tamirat işleriyle uğraştığı için herkesi ve her şeyi sadece sağlamlık yönünden değerlendirirdi: Tamire ihtiyacı var mı, yok mu. Masaya oturmadan evvel de birkaç sandalyenin sağlamlığını test etmiş, hatta lakerdaya da dokunmuştu.

---

* Ortodoks gelenekte Bakire Meryem'e verilen adlardan biri. Mesih ile birlikte bu gelenekte en çok saygı gören ve ilahi şefkat ve merhamet için en çok başvurulan figürlerin başında gelir. (ç.n.)

Köpüklü şarabın ardından herkes masaya yerleşti. Misafirler bir yandan sandalyeleri çekiyor, bir yandan da konuşuyorlardı. Koro sofada ilahi söylerken, orkestra müzik çalıyor, avluda ise kadınlar gelinle damadın şerefine hep bir ağızdan şarkı söylüyorlardı. Öyle korkunç, öyle yabani bir ses cümbüşüydü ki bu, insanın başı dönüyordu.

Değnek sandalyede bir o yana, bir bu yana dönüyor, her iki dirseğiyle yanındakileri dürtüyor, kimseyi konuşturmuyor, kâh ağlıyor, kâh gülüyordu.

— Çocuklarım, çocuklarım, çocuklarım... –diye mırıldanıyordu hızlı hızlı.– Aksinyuşka canımın içi, Varvaruşka, hep birlikte barış ve uyum içinde yaşayacağız, sevgili baltacıklarım benim...

Değnek az içerdi, ama şimdi tek kadeh İngiliz acısı* yetmişti sarhoş olmasına. Hangi malzeme ile yapıldığı belirsiz bu iğrenç içki ondan içen herkesin kafasını dumanlandırmış, adeta serseme çevirmişti. Diller peltekleşmeye başladı.

Rahipler, karılarıyla birlikte fabrika kâhyaları, diğer köylerden gelen tüccarlar ve hancılar vardı konuklar arasında. On dört yıldır birlikte görev yapan ve tüm bu süre boyunca kimseyi aldatmadan ve gücendirmeden tek bir kâğıt bile imzalamayan ve bir kişiyi bile idareden dışarı salmayan nahiye müdürü ile nahiye kâtibi şimdi yan yana oturuyorlardı; her ikisi de şişman ve toktu, sanki adaletsizlikle artık öylesine dolmuşlardı ki yüzlerindeki deri bile farklı, adeta düzenbazcaydı. Kâtibin zayıf ve şaşı bir kadın olan karısı bütün çocuklarını da yanında getirmişti ve tıpkı alıcı bir kuş gibi tabakları süzüyor, eline ne geçerse yakalayıp kendisinin ve çocukların ceplerine tıkıştırıyordu.

---

* Kuru meyve kabuklarının çeşitli baharatlarla birlikte votkada bekletilmesiyle yapılan, devrim öncesi Rusya'da oldukça popüler olmuş sert bir içki. (ç.n.)

Lipa kilisede olduğu gibi yine aynı yüz ifadesiyle taş kesilmişçesine oturuyordu. Anisim tanıştıklarından beri onunla tek kelime konuşmamıştı, bu yüzden kızın nasıl bir sesi olduğunu hâlâ bilmiyordu; şimdi, yanında otururken de Anisim hiç konuşmuyor ve İngiliz acısı içiyordu, ama çakırkeyif olunca karşısında oturan teyzeye dönerek konuşmaya başladı:

— Bir arkadaşım var, soyadı Samorodov. Özel bir insan. Şahsen fahri vatandaş unvanı var, üstelik konuşmasını biliyor. Ama, teyzeciğim, ben onun içini okuyorum ve o da bunu hissediyor. Müsaade buyurun, Samorodov'un sağlığına içelim, teyzeciğim!

Varvara misafirlere ikramda bulunarak masanın etrafında dolaşıyordu, bir yandan yorgun ve şaşkındı, ama anlaşılan zengin bir sofra kurulduğu için artık kimsenin kendisini kınamayacak oluşundan ötürü de memnundu. Güneş batmıştı, ama yemek devam ediyordu; artık kimse ne yediğinin ne içtiğinin farkındaydı, konuşulanları anlamaksa imkânsızdı ve sadece bazen, o da müzik hafiflediğinde, avluda bir kadının bağırmakta olduğu işitilebiliyordu açık seçik:

— Kanımızı emdiniz, zalimler, ölseniz de kurtulsak!

Akşam müzik eşliğinde dans edildi. Yanlarında şaraplarıyla Küçük Hrımin'ler geldiler ve içlerinden biri her iki elinde birer şişe, ağzında da kadeh olduğu halde kadril oynadı ve bu herkesi güldürdü. Kadril ara sıra birden çömelme dansına dönüyordu; yeşiller içindeki Aksinya şöyle bir görünüp kayboluyor, elbisesinin kuyruğu rüzgâr estiriyordu. Biri kadının elbisesinin fırfırına basıp yırtınca Değnek bağırdı:

— Hey, süpürgeliği söktünüz, çocuğum!

Aksinya'nın, nadiren kırpışan, gri, naif gözleri vardı ve naif bir gülümseme dans ediyordu sürekli yüzünde. Ve hiç kırpılmayan bu gözlerde, uzun boynun üstüne oturan

küçük kafada ve inceliğinde yılansı bir şey vardı; yeşilliği, göğsündeki sarılığı ve yüzündeki gülümsemesiyle, ilkbaharda taze çavdar başaklarının içinden boynunu sündürüp başını kaldırarak yoldan geçenlere bakan bir engereği andırıyordu tıpkı. Hrımin'lerin ona karşı davranışları teklifsizdi ve kardeşlerden büyük olanı ile uzun süredir yakın münasebeti olduğu çok belliydi. Sağır ise hiçbir şeyin farkında değildi ve ona bakmıyordu; bacak bacak üstüne atmış oturuyor, fındık yiyordu ve öyle yüksek sesle kıtırdatıyordu ki fındıkları, tabancayla ateş ettiğini sanıyordu insanlar.

Ve nihayet ihtiyar Tsıbukin de çıktı ortaya ve kendisinin de Rus dansı yapmak istediğini belirtmek amacıyla mendilini salladı, evin her köşesinde ve avluda tasdik bildiren bir uğultu yayıldı kalabalıkta:

— *Kendi* de çıktı! *Kendi* de!

Aslında dans eden Varvara'ydı, ihtiyar ise mendilini sallayıp topuklarını vurmakla yetiniyordu, ama avluda toplananlar birbirlerinin omzuna asılarak pencerelerden bakıp bakıp coşuyordu ve bir dakikalığına her şeyini affettiler: Zenginliğini, kırdığı kalpleri.

— Aferin, Grigori Petrov! –sesleri işitiliyordu kalabalıktan.– Göster bakalım! Demek hâlâ iş var sende! Ha-ha!

Her şey sona erdiğinde saat gecenin ikisine geliyordu. Anisim, yalpalaya yalpalaya koro üyelerini ve müzisyenlerini dolaşıp onlarla vedalaşıyor ve her birine yeni yarım rublelerden birer tane hediye ediyordu. İhiyar ise sallanmadan, ama sanki sadece tek ayağının üstüne basar gibi misafirleri uğurluyor ve her birine şöyle diyordu:

— Düğün iki bine patladı.

Herkes dağıldığı sırada birilerinin Şikalovayalı hancının iyi paltosunu alıp yerine eski bir palto bıraktığı anlaşıldı, bunun üzerine Anisim birden parladı ve bağırmaya başladı:

— Durun! Şimdi bulurum ben onu! Kimin çaldığını biliyorum! Durun!

Sokağa fırladı, birilerinin peşinden koştu ama onu yakalayıp koluna girerek eve getirdiler ve öfkeden kıpkırmızı kesilen bu sırılsıklam sarhoşu, teyzesinin Lipa'nın soyunmasına yardım ettiği odaya tıktılar, sonra da kapıyı kilitlediler.

IV

Aradan beş gün geçti. Ayrılmaya hazırlanan Anisim vedalaşmak için üst kata, Varvara'nın yanına çıktı. Odada tüm tasvir kandilleri yanıyor ve tütsü kokuyordu; Varvara ise pencerenin kenarına oturmuş kırmızı yünden bir dizüstü çorabı örüyordu.

— Çok az kaldın yanımızda, –dedi.– Sıkıldın herhalde? Vah ki ne vah... Düzenimiz iyi burada, her şeyimiz çokça var. Düğün derneği de hakkıyla, layıkıyla aradan çıkardık; ihtiyarın dediğine bakılırsa iki bine mal olmuş. Uzun lafın kısası, tüccarlar gibi yaşıyoruz, ne yaparsın ki sıkıcı bir hayat bizimkisi. Ahalinin kalbini çok kırıyoruz. Yüreğim yanıyor, hem de nasıl kırıyoruz, aman ya Rabbi! At değiştirirken olsun, bir şey satın alırken olsun, işçi tutarken olsun, hepsinde bir hile. Hile üstüne hile. Dükkânda satılan perhiz yağı acı ve bozuk, ziftten beter. Söyle, Tanrı aşkına, daha iyi bir yağ satsak ne olur sanki?

— Herkes nasibini yaşar, anacığım.

— Ama bir gün hepimiz ölmeyecek miyiz? Oy-oy, keşke konuşsan babanla!..

— Siz kendiniz konuşun.

— Hah! Ben ona ne dersem diyeyim, onun da senin gibi cevabı belli: Herkes nasibini yaşar. Ama öbür dünyada bakarlar mı sanıyorsun adamın nasibi neymiş diye. Tanrı'nın yargısı adaletlidir.

— Elbette bakmazlar, –dedi Anisim ve iç çekti.– Tanrı diye bir şey yok ki, anacığım. Ne bakması!

Varvara hayretle dikti gözlerini Anisim'e ve gülerek ellerini dizlerine vurdu. Sözlerine içtenlikle şaşırdığını ve acayip birine bakar gibi kendisine baktığını görünce Anisim mahcup oldu.

— Tanrı belki de vardır, ama inanç yok, –dedi.– Kilisede beni evlendirdiğiniz sırada kendimde değildim. Misal, tavuğun altından yumurtasını alırsın, ama bir bakmışsın, içinde civciv ötüyor, işte benim de içimde vicdan tıpkı öyle ötmeye başladı ve tören boyu düşündüm: Tanrı var! Ama ne zaman ki kiliseden çıktım, hepsi gitmiş. Tanrı var mı, yok mu, ne bileyim ben? Sabiliğimizden beri bunu öğretmediler bize, bebek daha anasını emerken tek bir şey öğretirler: Herkes nasibini yaşar. Babacığım da inanmıyor Tanrı'ya. Bana Guntoryov'ların koyunlarının çalındığını söylemiştiniz... Koyunları buldum. Şikalovaya'dan bir mujik çalmış; çalmakla kalmamış, derisini de babacığıma vermiş... Alın size inanç!

Anisim gözünü kırpıp başını salladı.

— Nahiye müdürü de inanmıyor Tanrı'ya, –diye devam etti.– Katip de, diyakoz da. Eğer kiliseye gidip oruç tutuyorlarsa bu sırf insanlar haklarında kötü konuşmasın ve bir de, olur ya, mahşer günü diye bir şey varsa diyedir. Şimdi diyorlar ki, dünyanın sonu geldi, çünkü ahali gevşedi, ana babaları sayan kalmadı vesaire. Zırvalık. Bana sorarsan, anacığım, tüm dert odur ki, insanlarda vicdan pek az. İnsanların içini okuyorum ben, anacığım ve her şeyi kavrıyorum. Eğer göynek çalıntıysa, ben bunu görüyorum. Adamın teki handa oturuyor; size sorsak, çay içmekten başka bir şey yapmıyor, dersiniz, içsin içmesine, bir şey dediğim yok, ama ben ona bakınca bir de vicdanı olmadığını görüyorum. Bütün gün dolaş etrafta, tek bir vicdanlı insan bulamazsın. Ve bunun tek sebebi de Tanrı

var mı, yok mu, bilmemeleri... Neyse, anacığım, elveda. Sağlık ve selamet diliyorum, içinizi karartmayın.

Anisim Varvara'nın ayaklarına kapanarak selam verdi.

— Her şey için teşekkür ederiz, anacığım, –dedi.– Ailemize faydanız büyük. Çok düzgün bir kadınsınız ve sizden çok memnunum.

Hislenen Anisim çıktı, ama tekrar geri döndü ve şöyle dedi:

— Samorodov beni bir işe bulaştırdı: Ya zengin olacağım ya da perişan. Bir şey olursa, anacığım, babamı teselli edin.

— Al bakalım! Vah ki ne vah... Tanrı bağışlayandır. Ama, Anisim, keşke karına biraz şefkat gösterseydin, ikiniz de birbirinize beş karış suratla bakıyorsunuz; biraz gülümseseniz keşke.

— Epey tuhaf bir kız... –dedi Anisim içini çekerek.– Bir şeyden anladığı yok, susuyor hep. Henüz çok genç, biraz büyüsün de...

Şarabana* koşulu uzun boylu, besili ve beyaz bir aygır sundurmanın önüne çekilmişti çoktan.

İhtiyar Tsıbukin koşarak geldi ve havalı bir hareketle oturup dizginleri eline aldı. Anisim Varvara'yla, Aksinya'yla ve kardeşiyle öpüştü. Lipa da kapının önünde dikiliyordu, kıpırdamadan dikiliyor ve etrafa bakıyordu, sanki uğurlamak için değil, öylesine, sebepsiz yere çıkmıştı dışarı. Anisim ona doğru yürüdü ve dudaklarıyla yanağına hafifçe, belli belirsiz dokundu.

— Elveda, –dedi.

Ve Lipa ona bakmadan tuhaf bir biçimde gülümsedi; yüzü titredi ve nedense herkes acıdı ona. Anisim de sıçrayarak oturdu ve kendini yakışıklı gördüğünden olsa gerek, ellerini beline attı.

---

* Yolcu taşımak için kullanılan banklı at arabası. Fransızca *char-à-banc*'dan. (ç.n.)

Çukurdan yukarı doğru çıktıkları sırada, Anisim hep geriye, bucağa doğru bakmaya devam etti. Sıcak ve ışıl ışıl bir gündü. Sığırları ilk kez dışarı salmışlardı ve sürünün etrafında bayramlık elbiseleri içinde kızlarla kadınlar yürüyorlardı. Özgürlüğe sevinen boz boğa böğürüyor ve ön ayaklarıyla toprağı eşiyordu. Her tarafta, yukarıda, aşağıda tarlakuşları şarkı söylüyordu. Anisim dönüp incecik ve bembeyaz –kısa süre önce yapılmıştı badanası– kiliseye bakıyordu, beş gün önce bu kilisede nasıl dua ettiğini hatırladı; dönüp yeşil çatılı okula ve bir zamanlar içinde yıkanıp balık avladığı dereye baktı ve göğsünde bir neşe parladı; ansızın topraktan bir duvarın yükselmesini, onu daha öteye bırakmamasını ve sadece geçmişle baş başa kalabilmeyi istedi.

İstasyona varınca büfeye yanaştılar ve birer kadeh şeri içtiler. İhtiyar hesabı ödemek için elini cebindeki cüzdana attı.

— Ben ikram ediyorum! –dedi Anisim.

İhtiyar şefkatle vurdu oğlunun omzuna ve "Gördün mü, nasıl bir oğlum var" dercesine göz kırptı büfeciye.

— Keşke ayrılmasan evden, Anisim, işin başında kalsan, –dedi.– Paha biçilmez sana! Tepeden tırnağa altına boğardım seni, oğlum.

— Mümkün değil, babacığım.

Şeri ekşimtıraktı ve mühür mumu kokuyordu, ama birer kadeh daha içtiler.

İhtiyar istasyondan döndüğünde, küçük gelinini tanıyamadı önce. Kocası avludan ayrılır ayrılmaz Lipa değişmiş, ansızın neşelenmişti. Ayakları çıplak, eski püskü bir eteğin içinde, kollarını omzuna kadar sıvamış girişteki merdiveni yıkıyor ve gümüşü andıran incecik sesiyle şarkı söylüyordu. Kirli su dolu büyük leğeni dışarı çıkardığı ve çocuksu gülümsemesiyle güneşe baktığı sırada ise o da tarlakuşuna benziyordu.

Sundurmanın önünden geçmekte olan yaşlı işçi başını sallayıp öksürerek boğazını temizledikten sonra:

— Sendeki gelinler kimsede yok, Grigori Petrov, Tanrı göndermiş sana onları! –dedi.– Kadın değil, adeta hazine!

V

8 Temmuz Cuma günü, Değnek lakaplı Yelizarov ve Lipa, Kazan Tanrı Anası Bayramı* vesilesiyle hac vazifesini yerine getirmek için gittikleri Kazanskoye Bucağı'ndan dönmekteydiler. Hasta olduğu ve nefesi yetmediği için sürekli gerilerde kalan Lipa'nın annesi Praskovya epey arkadan geliyordu. Saat akşam vaktine yakındı.

— Yaaa!.. –diye şaşırdı Değnek Lipa'yı dinlerken.– Ya!.. Ee?

— Ben, İlya Makarıç, reçele bayılırım, –diyordu Lipa.– Bir köşeciğe oturur sürekli reçelle çay içerim. Veya Varvara Nikolayevna ile birlikte içeriz, o da hisli bir şeyler anlatır. Reçelleri çok, dört kavanoz. "Çekinmeden yiyebilirsin, Lipa" diyorlar.

— Yaa!... Demek dört kavanoz!

— Zengin yaşıyorlar. Çayın yanında beyaz ekmek, dana eti de istemediğin kadar. Zengin yaşıyorlar, ama ben o evde korkuyorum, İlya Makarıç. Hem de nasıl!

— Neden korkuyorsun, çocuğum? –diye sordu Değnek ve dönüp Praskovya'nın ne kadar geride kaldığına baktı.

— Önce düğün dernek sırasında Anisim Grigoryiç'ten

---

* Ortodoks Hıristiyanlar İsa'nın annesi Meryem'i daha çok Tanrı Anası ya da Tanrı Doğuran olarak adlandırır. Ve Meryem ile bebek İsa'nın tasvir edildiği ikonalar, inananlar arasında özel bir saygı görür, adlarına bayramlar düzenlenir. On altıncı yüzyılda Kazan'da ortaya çıktığına inanılan ve bu yüzden kısaca Kazan Tanrı Anası (Kazanskaya Bogomater) olarak anılan ikona şerefine de eski takvime göre ilki 8 Temmuz, ikincisi 22 Ekim'de olmak üzere yılda iki defa bayram kutlanır. (ç.n.)

korktum. Beni gücendirecek bir şey yaptığından değil, ama bana yaklaşması yetiyor bütün vücudumun ta iliklerine kadar ürpermesi için. Ve tek bir gece bile uyumadım, hep titredim ve Tanrı'ya dua ettim. Şimdi ise Aksinya'dan korkuyorum, İlya Makarıç. Bir şey yaptığından değil, sürekli yüzü gülüyor, ama bazen pencereden öyle bir bakışı var ki, gözleri öfkeyle yemyeşil yanıyor, tıpkı ağıldaki bir koyun gibi. Küçük Hrımin'ler aklını çelmeye çalışıyor: "Sizin ihtiyarın," diyorlar, "Butyokino'da toprağı var, kırk desyatina,* suyu da var, kumu da," diyorlar, "işte, Aksyuşa, sen burada kendine bir tuğla fabrikası kur, biz de hissedar olalım." Şimdilerde bin tuğla yirmi ruble. Kârlı iş. Akşamleyin yemekte Aksinya da ihtiyara söylüyor: "Ben," diyor, "Butyokino'da tuğla fabrikası kurmak istiyorum, kendim tüccar olacağım," diyor ve gülüyor. Grigori Petroviç'in ise yüzü karardı; besbelli, hoşuna gitmedi. "Ben hayatta olduğum sürece," diyor, "kimse ayrı baş çekemez, hep birlikte olmamız lazım." Aksinya ise ters ters bakıp dişlerini sıktı... Oladyi** verdiler, yemedi!

— Yaaa!.. –diye şaşırdı Değnek.– Demek yemedi!

— Ve Tanrı aşkına söyle bana ne zaman uyuduğunu! –diye devam ediyordu Lipa.– Yarım saat kadarcık uyur, sonra fırlar yerinden, dolaşır ha babam dolaşır, mujikler bir şeyi yakmış mı, bir şeyi çalmış mı, diye bakar... Onun yanındayken korkuyorum, İlya Makarıç! Küçük Hrımin'ler düğünden sonra da uyumamış, şehre mahkemeleşmeye gitmişler; ahalinin söylediğine bakılırsa hepsi Aksinya yüzünden. Kardeşlerden ikisi ona tuğla fabrikası kuracaklarına söz vermiş, üçüncüsü ise buna darılmış, kendi fabrikaları ise bir aydır çalışmıyor ve işsiz kalan Prohor dayım avlu avlu gezip ekmek kabuğu topluyor. Diyorum ki ona, "Dayı, böyle yüzünü yere geçireceğine

---

* 1,09 hektara denk eski Rus alan ölçüsü birimi. (ç.n.)

** Doğu Slav mutfağına özgü küçük ve kalın krep. (ç.n.)

en azından şimdilik tarla sürsen, ya da odun yarsan daha iyi değil mi!" O da bana "Unuttum ben köylü işini, beceremem, Lipınka!.." diyor.

Genç bir titrekkavak korusunun civarında dinlenmek ve Praskovya'yı beklemek için durdular. Yelizarov'un müteahhitliği eskiydi, ama ata binmezdi, ilçede her yere yürüyerek giderdi, içinde ekmek ve soğan bulunan küçük bir torbadan başka bir şey almazdı yanına ve elini kolunu sallaya sallaya geniş adımlar atarak yol alırdı. Ve yanında yürümek zordu.

Korunun girişinde bir sınır taşı dikiliydi. Yelizarov taşı yoklayarak sağlam olup olmadığına baktı. Praskovya nefes nefese geldi yanlarına. Her zaman korkmuş görünen kırışık yüzü mutlulukla ışıl ışıldı: Diğer bütün insanlar gibi o da bugün kiliseye gitmişti, sonra panayırı gezmiş ve orada armut kvası içmişti! Nadiren yaşadığı bir şeydi bu ve şimdi öyle geliyordu ki ona, sanki hayatında ilk kez kaygısız bir gün geçiriyordu. Dinlendikten sonra üçü yan yana yola koyuldu. Güneş batmak üzereydi ve ışıkları korunun içine sızıyor, ağaç gövdelerine vuruyordu. İleriden bir insan uğultusu geliyordu. Ukleyevolu kızlar yola onlardan çok önce çıkmış, ama koruda oyalanmışlardı: Herhalde mantar topluyorlardı.

— Hey, kızlaar! –diye bağırıyordu Yelizarov.– Hey, güzeller!

Cevap niyetine bir kahkaha işitildi.

— Değnek geliyor! Değnek! Kart zampara!

Ve yankı da güldü. İşte koru da geride kaldı. Fabrika bacalarının tepeleri göründü ve çan kulesindeki haç parladı bile: "Hani şu diyakozun cenazede tüm havyarı yediği" bucak. İşte neredeyse evler de görünmek üzere; bu büyük çukura inmek kaldı bir tek. Yalınayak yürüyen Lipa ve Praskovya ayakkabılarını giymek için otların üzerine oturdular; müteahhit de onlarla birlikte. Yukarıdan

bakınca söğütleri, beyaz kilisesi ve deresiyle Ukleyevo güzel ve sakin bir yer gibi görünüyordu; manzarayı bozan tek şey, tasarruf için kasvetli ve yabani bir renge boyanan fabrika çatılarıydı. Öbür taraftaki bayırda çavdarlar görünüyordu: Bazısı balyalanmış, bazısı demetler halinde, fırtınayla savrulmuş gibi, şurada, burada, bazısı da daha yeni biçilip sıralanmış; yulaf da olgunlaşmış, şimdi güneşte sedef gibi ışıldıyor. Hasat çilesi başladı. Bugün bayram, yarın, yani cumartesi çavdar toplanacak, saman taşınacak, sonra pazar, yine bayram; her gün uzaklarda şimşek çakıyor; havada fırtına öncesi boğucu bir sıcak var, sanki yağmur yağacak gibi ve şimdi tarlalara bakan herkes Tanrı vere de ekin vaktinde toplanabilse diye düşünüyor, bir yandan sevinip neşelenirken, bir yandan da içten içe tedirginlik hissediyor.

— Orakçılar pahalı şimdi, –dedi Praskovya.– Bir ruble kırk kapik istiyorlar günlüğüne!

Bu sırada Kazanskoye'deki panayırdan habire insan geliyordu; kadınlar, yeni kasketleriyle fabrika işçileri, dilenciler, çocuklar... Kâh toz kaldırarak bir araba geçiyor ve arkasında da satılmamış bir at koşuyordu adeta satılmadığına sevinircesine, kâh inat eden bir ineği sürüklüyorlardı boynuzundan tutup, kâh yine bir araba, içindeyse ayaklarını sarkıtan sarhoş mujikler. Kocakarının teki büyük bir şapka ve büyük çizmeler giymiş bir oğlan çocuğunu götürüyordu elinden tutmuş; oğlan dizlerini bükmesine engel olan ağır çizmelerden ve sıcaktan bitkin düşse de hâlâ var gücüyle oyuncak trompetine üflüyordu; çoktan aşağı inmişler ve sokağa dönmüşlerdi ama hâlâ işitiliyordu trompet sesi.

— Bizim fabrikatörler de bir tuhaf... –dedi Yelizarov.– Başa dert! Kostyukov bana kızdı. "Saçak silmelerine çok lata gitti," diyor. Nasıl çok? Ne kadar lazımsa, o kadar gitti Vasili Danilıç, yemedim ya lataları, diyorum. "Sen

benimle nasıl konuşuyorsun? Sersem vesaire! Haddini bil!" diyor. "Seni, ben müteahhit yaptım!" diye bağırıyor. Bak sen şu işe! Müteahhit olmazdan evvel de, her gün çay içerdim ben, diyorum. "Hepiniz, üçkâğıtçısınız..." diyor. Sustum. Biz bu dünyada üçkâğıtçıyız, diye geçiyor aklımdan, ama siz öbür dünyada. Ho-ho-ho! Ertesi gün yumuşadı. "Sözlerim için bana öfkelenme, Makarıç, gereksiz bir laf etmiş olabilirim, ama ben birinci loncaya mensup bir tüccarım, senden üstünüm, sen susmak zorundasın," diyor. Siz, diyorum, birinci loncaya mensup bir tüccarsınız, ben de doğramacıyım, bu doğru. Ama Aziz Yusuf da doğramacıydı. Hakkaniyetlidir bizim işimiz, Tanrı'nın hoşuna gider, ama üstün olmak istiyorsanız, Vasili Danilıç, öyle olsun. Ama ondan sonra, yani bu konuşmadan sonra, oturdum düşündüm: Kim üstün gerçekten? Birinci lonca mensubu tüccar mı, yoksa doğramacı mı? Herhalde doğramacı, çocuklarım!

Değnek biraz düşünüp ilave etti:

— Evet, öyle, çocuklarım. Kim emek harcıyorsa, kim sabrediyorsa üstün olan da odur.

Güneş çoktan batmıştı ve derenin üstünde, kilise bahçesinde ve fabrikaların etrafındaki açıklıklarda süt gibi beyaz, yoğun bir sis yükseliyordu. Karanlığın çabucak çöktüğü bu vakitlerde aşağıda ışıklar titreşmeye başlamıştı bile ve sisin, altında dipsiz bir uçurum saklar gibi göründüğü şu anda, yoksul doğan ve ömürlerinin sonuna kadar bu şekilde, korku içindeki narin ruhlarından başka her şeyi başkalarına vererek yaşamaya razı olan Lipa'ya ve anacığına, belki de, öyle gelmişti ki bir anlığına, bu muazzam ve esrarengiz dünyada, sayısız ömür silsilesi içinde onlar da değerliydi ve onlar da birilerinden üstündü; burada, yukarıda otururken keyifleri yerindeydi, mutlulukla gülümsüyorlardı ve her şeye rağmen aşağı dönmeleri gerektiğini unutmuşlardı.

Nihayet döndüler eve. Avlu kapısının önünde ve dükkânın yanında, orakçılar yerde oturuyorlardı. Ukleyevolular genelde çalışmak için Tsıbukin'e gitmezlerdi, bu nedenle yabancıları tutmak gerekirdi ve şimdi de karanlığın içinde görüldüğü kadarıyla uzun kara sakallı birileri oturuyordu. Dükkân açıktı ve kapıdan Sağır'ın bir oğlan çocuğuyla dama oynadığı görülüyordu. Orakçılar ya alçak sesle belli belirsiz şarkı söylüyor, ya da yüksek sesle dünden kalan yevmiyeyi istiyorlardı, ama yarından evvel gitmemeleri için paraları ödenmiyordu. Üstünde redingotu olmadan, sadece yelekle oturan ihtiyar Tsıbukin ile Aksinya sundurmanın önünde, akçaağacın altında çay içiyorlardı ve masada lamba yanıyordu.

— Dedee! –diyordu avlu kapısının ardında orakçı alay eder gibi.– Hiç değilse yarısını ödeseydin! Dedee!

Ve hemen o anda bir kahkaha işitildi, sonra yeniden belli belirsiz şarkı söylemeye başladılar... Değnek de oturdu çay içmek için.

— Biz de işte panayıra gitmiştik, –diye başladı anlatmaya.– Bir gezdik ki, çocuklar, sormayın, çok iyi gezdik şükürler olsun. Ama şöyle tatsız bir olay yaşandı: Demirci Saşka tütün alırken yarım ruble vermiş, tüccara yani. Ama yarım rublelik sahteymiş, –diye devam etti Değnek ve arkasını kontrol etti; fısıltıyla konuşmak istiyordu, ama sesi boğuk ve pes çıkıyor, herkes tarafından duyuluyordu.– Yarım rublelik sahteymiş. Soruyorlar nereden aldın diye. Diyor ki o da, Anisim Tsıbukin verdi. Düğününde, diyor, eğlendiğimizde... Polis çağırıp adamı götürdüler... Tanrı esirgesin, Petroviç, laf söz olmasın sonra...

— Dedee! –diye alay ediyordu yine aynı ses avlu kapısının ardında.– Dedee!

Bir sessizlik çöktü.

— Ah, çocuklar, çocuklar, çocuklar... –diye mırıldandı Değnek hızlı hızlı ve doğruldu; uyku çökmüştü üzeri-

ne.– Neyse, çay ve şeker için teşekkürler, çocuklar. Yatma vakti. Koflaştım artık, içimdeki kirişler çürümeye başladı. Ho-ho-ho!

— Ölme vakti geldi galiba! –dedi ayrılırken.

Sonra da hıçkırdı. İhtiyar Tsıbukin çayını bitirmedi, ama biraz daha oturdu, düşündü; Değnek'in adımlarını dinliyor gibi bir ifade vardı yüzünde, halbuki beriki çoktan uzaklaşmış ve sokağa çıkmıştı bile.

— Demirci Saşka yalan söylemiştir, –dedi Aksinya ihtiyarın aklından geçeni tahmin ederek.

Tsıbukin eve gitti ve biraz sonra elinde bir çıkınla geri döndü; çıkını açınca yepyeni rubleler parıldadı. Bir tanesini aldı, dişiyle kontrol etti, tepsinin üzerine attı; sonra bir diğerini...

— Rubleler hakikaten sahte... –dedi Aksinya'ya bakarak, aklı karışmış gibiydi.– Bunlar onlar... Anisim'in getirdikleri, onun hediyesi. Kızım, sen bunları al, –diye fısıldadı ve çıkını eline tutuşturdu.– Al ve kuyuya at... Cehenneme kadar yolları var! Ve dikkatli ol, lafını bile etme. Tanrı esirgesin... Semaveri kaldır, ışığı da söndür...

Ahırda oturan Lipa ve Praskovya ışıkların birbiri ardına söndüğünü görüyorlardı; bir tek yukarıda, Varvara'nın odasında mavi ve kırmızı kandiller ışıyor ve buradan etrafa huzur, memnuniyet ve bihaberlik duygusu yayılıyordu. Praskovya kızının zengin birine gelin gittiğine bir türlü alışamamıştı ve bu eve her gelişinde sofada ürkekçe ezilip büzülür, yalvarır gibi gülümser, onlar da ona çayla şeker gönderirlerdi. Lipa da bir türlü alışamamıştı ve kocasının evden ayrılmasından sonra kendi yatağında değil, neresi denk gelirse orada uyuyordu: Bazen mutfakta, bazen de ahırda ve her gün yerleri yıkıyor ya da siliyordu, gündelikte gibiydi sanki. Bugün de, hacdan döndükten sonra, mutfakta aşçı kadınla çay içmişler, sonra ahıra gidip kızakla duvarın arasında yere uzanmışlardı. Bulundukları

yer karanlıktı ve hamut kokuyordu. Evin etrafında ışıklar söndü, sonra Sağır'ın dükkânı kapattığı ve orakçıların uyumak için avluya dağıldığı işitildi. Uzakta, Küçük Hrımin'lerin evinde pahalı armonika çalıyordu... Praskovya ve Lipa uykuya daldılar.

Ve birilerinin ayak sesleri onları uyandırdığı sırada ortalık çoktan ay ışığıyla aydınlanmıştı bile; ahırın girişinde kollarında bir şilteyle Aksinya dikiliyordu.

— Burası daha serindir belki... –diyerek içeri girdi ve eşiğin hemen dibine uzandı, öyle ki ay büsbütün aydınlatıyordu bedenini.

Uyuyamıyor ve sıcaktan bir o yana, bir bu yana dönerek ve üstünde ne varsa neredeyse hepsini çıkarıp atarak oflayıp pufluyordu. Ayın büyülü ışığı altında ne kadar güzel ve ne kadar mağrurdu bu yaratık! Aradan biraz zaman geçti ve yeniden ayak sesleri işitildi: Kapıda bembeyaz bir kılıkta ihtiyar göründü.

— Aksinya! –diye seslendi.– Burada mısın yoksa?

— Ne? –dedi Aksinya kızgın.

— Sana parayı kuyuya atmanı söylemiştim ya hani. Attın mı?

— Daha neler, para suya mı atılır hiç! Orakçılara verdim...

— Ya Rabbi, aklıma mukayyet ol! –dedi ihtiyar hayret ve korkuyla.– Ne hayırsız kadınsın sen... Aklıma mukayyet ol, ya Rabbi!

Ellerini dizine vurup çıktı ve yürürken söylenmeye devam etti. Bir süre sonra Aksinya oturdu ve canı sıkılarak derin bir of çekti, sonra doğruldu ve şiltesini kucaklayıp çıktı.

— Ne diye beni bu eve verdin, anacığım! –dedi Lipa.

— Evlenmek gerek, kızım. Biz koymadık ki bu kanunu.

Teskin edilmesi olanaksız bir keder ikisini de ele geçirmek üzereydi. Ama bir yandan da öyle geliyordu ki on-

lara, sanki göğün tepesinden, maviliğin ardından, yıldızların olduğu yerden biri bakıyor, Ukleyevo'da olan biten her şeyi görüp gözetiyordu. Ve fenalık ne kadar büyük olursa olsun, gece yine de dingin ve muhteşemdi ve her şeye rağmen Tanrı'nın dünyasında aynı şekilde dingin ve muhteşem bir hakikat vardı ve hep var olacaktı; yeryüzündeki her şey, ay ışığının geceyle birleşmesi gibi, hakikatle birleşeceği günü bekliyordu.

Bunun üzerine ikisi de sakinleşerek birbirlerine sokuldular ve öylece uykuya daldılar.

VI

Anisim'in sahte para basmak ve piyasaya sürmek suçlamasıyla hapse atıldığı haberi geleli çok olmuştu. Aylar ayları kovalamış, yılın yarıdan fazlası geride kalmış, uzun bir kış geçmiş, bahar gelmiş ve Anisim'in hapiste olduğu gerçeğine hem evde, hem de bucakta herkes alışmıştı. İnsanlar ancak geceleyin evin ya da dükkânın yanından geçtiklerinde hatırlıyordu Anisim'in hapiste olduğunu; bir de kilise mezarlığında çanlar çalındığında hapiste olduğu ve mahkeme gününü beklediği hatırlanıyordu nedense.

Bir gölge oturmuştu sanki avlunun üstüne. Ev kararmış, çatısı paslanmış, dükkânın demir kaplı, ağır, yeşil boyalı kapısı solmuş ya da Sağır'ın dediği gibi, "sertelmişti"; ihtiyar Tsıbukin'in kendi de kararmıştı sanki. Uzun süredir berber yüzü görmediği için saçı sakalı birbirine girmişti, arabaya binerken sıçramıyordu artık ve dilencilere "Allah versin!" diye bağırmıyordu. Gücü azalmıştı ve her bakımdan fark ediliyordu bu. İnsanlar artık ondan daha az korkar olmuştu. Polis dükkânda zabıt tutmuştu, ama eskisi gibi payını almaya devam ediyordu hâlâ. El altından şarap ticareti yapma suçundan yargılamak için üç kere şehre çağırmışlardı ihtiyarı, ama şahitler gelmediği için dava sürekli ertelenmiş, ihtiyar da çektiği eziyetle kalmıştı.

Sık sık oğlunu görmeye gidiyor, adam tutuyor, arzuhaller veriyor, bir yerlere kutsal kişi tasvirli bayraklar bağışlıyordu. Anisim'in yattığı hapishanenin müdürüne, üzerinde mineyle işlenmiş "yürek ölçüyü kaçırmaz" yazılı gümüş bardak altlığı getirmişti, yanında da uzun bir kaşık.

— Kimsecikler yok ki adamakıllı uğraşacak, –diyordu Varvara.– Vah ki ne vah... Beyzadelerin birinden rica edilse de baş müdürlere yazı yazsalar... Hiç değilse mahkemeye kadar serbest bıraksınlar! Oğlana eziyet etmenin ne gereği var!

O da çok üzgündü, ama ihtiyarın aksine kilo almıştı ve teni daha beyazdı, eskisi gibi odasında tasvir kandillerini yakıyor ve evde her yerin temiz olmasına dikkat ediyor, misafirlere reçelle elma pestili ikram ediyordu. Sağır ile Aksinya dükkânda ticarete devam ediyorlardı. Yeni bir işe girişmişlerdi: Butyokino'daki tuğla fabrikası ve Aksinya neredeyse her gün arabayla oraya gidiyordu; arabayı kendisi kullanıyordu ve tanıdıklarla karşılaştığında, taze çavdar başaklarının içindeki bir yılan gibi boynunu sündürüyor, yüzüne naif ve esrarlı bir gülümseme yayılıyordu. Lipa ise, oruç haftasından önce doğan çocuğuyla oynuyordu sürekli. Küçücük, zapzayıf, zavallı bir çocukcağızdı bu ve ne tuhaftır ki, bağırıyor, bakıyor ve adam sayılıyordu ve hatta Nikifor diyorlardı ona. Çocuk beşikte yatarken Lipa da önce kapıya doğru uzaklaşıyor, sonra da eğilerek şöyle diyordu:

— İyi günler dilerim, Nikifor Anisimiç!

Ve yıldırım gibi yanına koşup öpüyordu onu. Sonra kapıya doğru uzaklaşıyor, eğiliyor ve bir kere daha:

— İyi günler dilerim, Nikifor Anisimiç! –diyordu.

Beriki ise kırmızı minik bacaklarını kaldırıp ağlamasına gülücükler karıştırıyordu, tıpkı doğramacı Yelizarov gibi.

Nihayet mahkeme için gün verildi. İhtiyar beş gün öncesinden yola çıktı. Sonra, şahit olarak çağrılan mujikleri önlerine katıp bucaktan götürdükleri duyuldu; kendisine celp gelen yaşlı işçi de çıktı yola.

Mahkeme perşembe günüydü. Ama pazar geçmiş, ihtiyarsa hâlâ dönmemişti, bir haber de yoktu üstelik. Salı günü akşama doğru Varvara açık pencerenin önünde oturmuş, ihtiyarın gelip gelmediğini anlamak için etrafı dinliyordu. Yan odada Lipa çocukla oynuyordu. Çocuğu kollarıyla atıp tutuyor ve şöyle diyordu coşkuyla:

— Koc-caman, koc-caman büyüyeceksin! Muj-jik olacaksın ve senle ikimiz gündeliğe gideceğiz! Gündeliğe gideceğiz!

— Aa! –diye gücendi Varvara.– Gündeliği de nereden çıkardın, aptal kız? Tüccar olacak oğlumuz!..

Lipa sessiz sedasız bir şarkı tutturdu, ama bir süre sonra dalıp yine başladı:

— Koc-caman, koc-caman büyüyecek, muj-jik olacaksın ve senle ikimiz gündeliğe gideceğiz!

— Aa! Taktı gündeliğe!

Lipa kollarında Nikifor'la kapı aralığında durdu ve sordu:

— Anneciğim, neden onu bu kadar çok seviyorum? Neden onun için bu kadar çok üzülüyorum? --diyerek titreyen bir sesle devam etti ve yaşaran gözleri pırıldadı.– Kim bu? Neyin nesi? Tüy gibi, ekmek kırıntısı gibi hafif, ama ben onu seviyorum, gerçek bir insanı sever gibi hem de. Ne bir şey yapabiliyor, ne de konuşabiliyor, ama ben onun minicik gözlerinden ne istediğini anlıyorum.

Varvara etrafı dinliyordu: İstasyona yaklaşmakta olan akşam treninin gürültüsü geldi kulağına. İhtiyar gelmiş olabilir miydi? Lipa'nın ne dediğini artık duymuyor ve kavrayamıyordu, zamanın nasıl geçtiğini anlamıyor, sadece tüm bedeniyle titriyordu ve bu titremenin nedeni korku

değil, duyduğu kuvvetli meraktı. Mujiklerle dolu bir arabanın süratle ve gürültüyle geçtiğini görüyordu. Mahkemeden dönen şahitlerdi bunlar. Dükkânın yanından geçtiği sırada arabadan yaşlı işçi atladı ve avluya yürüdü. Avluda birilerinin onu selamladığı ve bir şeyler sorduğu işitildi...

— Tüm malvarlığına el koydular ve hak mahrumiyeti verdiler, –dedi yüksek sesle.– Ve Sibirya'da altı yıl kürek cezası.

Dükkânın arka kapısından Aksinya'nın çıktığı görüldü; gazyağı satıyor olsa gerekti, çünkü bir elinde şişe, diğerinde yağdanlık, ağzında ise gümüş rubleler vardı.

— Babalık nerede peki? –diye sordu peltek peltek.

— İstasyonda, –diye yanıtladı işçi.– "Hava hele bir kararsın, öyle gelirim," diyor.

Anisim'in kürek cezasına çarptırıldığı haberi avluda yayılınca, mutfakta aşçı kadın birden ağıt yakmaya başladı sanki biri ölmüş gibi ve adabın bunu gerektirdiği düşüncesiyle:

— Kimlere bıraktın bizi, Anisim Grigoryiç, evimizin yiğit oğlu...

Tedirgin olan köpekler havlamaya başladı. Varvara pencereye koştu ve kederle bir o yana, bir bu yana atılarak kendini paralarcasına aşçı kadına bağırmaya başladı:

— Yettin ama, Stepanida, yettin! Mesih aşkına, işkence etme insana!

Semaveri koymayı unuttular, artık kimse bir şey düşünemiyordu. Bir tek Lipa ne olduğunu anlayamıyor ve çocukla uğraşmaya devam ediyordu.

İhtiyar istasyondan döndüğünde, kimse ona bir şey sormadı. Selam verdi, sonra konuşmadan tüm odaları dolaştı, akşam yemeği yemedi.

— Uğraşacak kimse yok ki... –diye başladı Varvara ikisi baş başa kalınca.– Beyzadelerden rica edelim demiştim, dinlemediniz beni... Hiç değilse bir arzuhal...

— Ben uğraştım! –dedi ihtiyar ve elini salladı.– Anisim'e hüküm verilir verilmez, onu savunan beyefendiye koştum. "Yapacak bir şey yok," diyor, "artık imkânsız, çok geç." Anisim'in kendi de öyle diyor: Çok geç. Ama yine de mahkemeden çıkınca bir avukat ayarladım; pey verdim... Bir hafta bekleyeceğim, sonra yine gideceğim. Gerisi Tanrı'nın bileceği iş.

İhtiyar bir kez daha konuşmadan tüm odaları dolaştı ve Varvara'nın yanına dönüp şöyle dedi:

— Ben galiba iyi değilim. Başım biraz... dumanlı. Aklım bulanıyor.

Lipa'nın duymaması için kapıyı kapattı ve alçak sesle devam etti:

— Paralarla başım dertte. Hatırlıyor musun, Anisim düğünden önce, Tomas haftasında bana yeni rubleler ve yarım rubleler getirmişti? Çıkının birini o zaman saklamıştım, ama diğerlerini kendi paralarımın arasına kattım... Bir zamanlar, mekânı göklerin krallığı olsun, dayım Dmitri Filatiç hayattaydı, sürekli mal tedariki için bazen Moskova'ya, bazen Kırım'a giderdi. Dayım evliydi ve karısı, anlayacağın, o mal tedarikine gittiğinde başkalarıyla düşüp kalkarmış. Altı çocukları vardı. Dayıcığım çok içtiği zamanlar gülerek "Bir türlü ayırt edemiyorum, hangisi benim, hangisi başkasının," derdi. Hafif karakterliydi anlayacağın. Şimdi ben de ayırt edemiyorum, paraların hangisi gerçek, hangisi sahte. Ve sanki hepsi sahteymiş gibi geliyor.

— Daha neler, amma yaptın!

— Garda bilet için üç ruble veriyorum, derken aklıma sahte olabilecekleri geliyor. Ve korkuyorum. İyi değilim galiba.

— Ne gelir elden, Tanrı büyüktür... Vah ki ne vah... –dedi Varvara ve başını salladı.– Şunu da düşünmen gerek, Petroviç... Ne olur, ne olmaz, artık genç değilsin.

Ölürsen, yokluğunda torununu üzebilirler. Ah, korkarım üzerler de, kesin üzerler! Babasını yok say bundan sonra, anası ise daha dünkü çocuk, aptalın biri... Hiç değilse toprağın birini oğlanın üstüne yapsan, mesela Butyokino, Petroviç! Bir düşün! –diye üsteledi Varvara.– Oğlan pek güzel, yazık olur yoksa! Yarından tezi yok, git ve kâğıdını yaz. Beklemeye ne gerek var?

— Ben torunu hepten unutmuştum... –dedi Tsıbukin.– Gidip merhaba diyeyim. Oğlan iyi mi diyorsun yani? Büyüsün bakalım kazasız belasız!

Kapıyı açtı ve parmağını büküp Lipa'yı yanına çağırdı. Lipa kollarında çocukla birlikte geldi.

— Lipınka, bir şeye ihtiyacın olursa, iste, –dedi.– Ve canın ne isterse ye, senden sakınmayız, yeter ki sağlıklı ol... –dedi ve oğlanı takdis etti.– Torunuma dikkat et. Oğlum yok artık, bir tek torunum kaldı.

Gözyaşları yanaklarına süzüldü; hıçkırarak uzaklaştı. Bir süre sonra da yattı ve uykusuz geçen yedi gecenin ardından derin bir uykuya daldı.

VII

İhtiyar kısa süreliğine şehre gitmişti. Birileri Aksinya'ya ihtiyarın vasiyetini yazdırmak için notere gittiğini, Aksinya'nın üzerinde tuğla pişirdiği Butyokino'daki o araziyi de torunu Nikifor'a bıraktığını anlattı. Aksinya sabah bu haberi aldığında ihtiyar ile Varvara sundurmanın oradaki akçaağacın altında oturmuş çay içiyorlardı. Aksinya dükkânın hem sokak, hem de avlu girişini kapattı, elindeki bütün anahtarları topladı ve ihtiyarın ayaklarının dibine fırlattı.

— Bundan sonra sizin için çalışmayacağım! –diye bağırdı yüksek sesle, sonra da birden feryat figan ağlamaya başladı.– Gelininiz değil, hizmetçinizim demek! Tüm ahali gülüyor: "Bakın, diyorlar, Tsıbukin'ler kendilerine nasıl

bir hizmetçi bulmuş!" Maaşla girmedim ben sizin yanınıza! Dilenci değilim, sokak süprüntüsü değilim, anam babam var benim.

Öfkeden şaşılaşmış kızgın gözlerini üzerindeki yaşları silmeden ihtiyara dikti; yüzü ve boynu kıpkırmızı kasılmıştı, çünkü var gücüyle bağırıyordu.

— Bundan sonra hizmetçilik etmeyeceğim! –diye sürdürdü.– Yeter çektiğim! Her gün çalış, didin, dükkânda otur, gece olunca votka peşinde koştur, benim payıma düşen bu. Ama toprak vermeye gelince, doğru kürek mahkûmunun karısına ve onun iblis yavrusuna koşun! Buraların efendisi o tabii, hanımefendi, ben de onun uşağı! Her şeyi mahkûm karısına verin, zehir zıkkım olsun, ben eve gidiyorum! Kendinize başka bir aptal bulun, zalimler!

İhtiyar hayatında bir kere bile çocuklarına kötü söz söylememiş, onları cezalandırmamıştı ve aileden birinin kendisine kaba sözler edebileceğini ya da saygısız davranacağını aklına bile getirmemişti; şimdi ise korkudan ödü patlamış ve eve kaçıp dolabın arkasına saklanmıştı. Varvara ise öyle sersemlemişti ki, yerinden kalkamıyor, sadece kendini arılardan korumak ister gibi her iki elini birden savurmakla yetiniyordu.

— Oy, bu da ne böyle, azizler aşkına? –diye mırıldıyordu dehşet içinde.– Ne diye bağırıyor bu? Vah ki ne vah... Ahali duyacak! Şşşş... Şşşş, diyorum!

— Butyokino'yu kürek mahkûmunun karısına verdiniz, –diye bağırmaya devam ediyordu Aksinya.– Kalanları da verin, hiçbir şeyinize ihtiyacım yok benim! Cehenneme gidin, e mi! Hepiniz çetesiniz! Göreceğimi gördüm, benden bu kadar! Geleni de, gideni de soydunuz, haydutlar sizi, genç yaşlı demediniz! Kim sattı votkaları ruhsatsız, ha? Peki ya sahte paralar? Sandıklara doldurdunuz sahte paraları, tabii şimdi bana ihtiyacınız kalmadı!

Ardına kadar açık avlu kapısının etrafında kalabalık toplanmıştı bile ve herkes avluya bakıyordu.

— Herkes görsün! –diye bağırıyordu Aksinya.– Yerin dibine geçireceğim sizi! Utancınızdan yanacaksınız! Dizlerime kapanacaksınız! Hey, Stepan! –diye seslendi Sağır'a.– Tez elden eve gidiyoruz! Doğru annemle babamın yanına, mahkûmlarla yaşamak istemiyorum! Toparlan!

Avluya gerili iplerde çamaşır asılıydı; hâlâ ıslak olan eteklerini ve bluzlarını çekip alıyor, Sağır'ın kollarına atıyordu. Sonra öfkeden deliye dönerek avlu boyunca çamaşırların etrafında bir o yana, bir bu yana koşturmaya ve kendisinin olmayanları yere atıp üzerinde tepinmeye başladı.

— Azizler aşkına sakinleştirin şunu! –diye inliyordu Varvara.– Ne yapıyor böyle? Verin Butyokino'yu ona, Mesih aşkına verin gitsin!

— Kad-dına bak! –diyorlardı avlu kapısının önünde.– Kad-dına bak be! Bir sıyırmış ki sorma!

Aksinya koşarak çamaşırların yıkandığı mutfağa girdi. Lipa tek başına yıkıyordu, aşçı kadın ise yıkananları durulamak için dereye gitmişti. Çamaşır teknesinden ve ocağın yanındaki kazandan buhar tütüyordu ve mutfak duman yüzünden havasız ve bulanıktı. Yerde henüz yıkanmamış bir çamaşır yığını vardı ve hemen yanında oturağın üstünde minik kırmızı bacaklarını kaldırarak Nikifor yatıyordu, öyle ki düşse bile bir yerini incitmezdi. Aksinya içeri girdiği sırada Lipa da yığının içinden onun içliğini çıkarıp teknenin içine koymuş, elini masanın üzerinde duran kaynar su dolu saplı büyük kaba uzatıyordu...

— Ver şunu! –dedi Aksinya ona nefretle bakarak ve içliği tekneden çekip çıkardı.– Benim çamaşırıma dokunmak sana düşmez! Sen mahkûm karısısın, kim olduğunu ve yerini bileceksin!

Lipa ona bakıyordu sersemlemiş vaziyette ve ne olduğunu anlamıyordu, ama birden berikinin bebeğe attığı bakışı yakaladı ve birden anladı ve tüm bedeni taş kesildi...

— Madem toprağımı aldın, o zaman al sana!

Dedi ve sıcak su dolu kabı kaptığı gibi Nikifor'un üstüne boca etti.

Bunun üzerine o güne dek Ukleyevo'da hiç kimsenin işitmediği bir feryat işitildi ve Lipa gibi küçük ve zayıf bir varlığın böyle feryat edebileceğine kimse inanamadı. Ve birden avluya sessizlik çöktü. Aksinya evin içine geçti konuşmadan ve her zamanki gibi naifçe gülümseyerek... Sağır kucağında çamaşırlarla avluda geziniyordu hâlâ, sonra hiç konuşmadan ve acele etmeden bunları yeniden asmaya başladı. Aşçı kadın dereden dönene kadar kimse mutfağa girip orada ne olduğuna bakmaya cesaret edemedi.

VIII

Nikifor zemstvo* hastanesine götürüldü ve akşama doğru orada can verdi. Lipa kendisi için araba yollamalarını beklemeden ölüyü bir battaniyeye sardı ve eve götürmek üzere yayan yola çıktı.

Hastane yeniydi, kısa bir süre önce yapılmıştı, büyük pencereleri vardı ve bir tepenin üstüne yüksekte inşa edilmişti; batan güneş nedeniyle ışıl ışıldı ve içinde bir ateş yanıyor gibi görünüyordu. Aşağıda küçük bir köy vardı. Lipa yoldan indi ve köye varmadan küçük bir göletin kıyısına oturdu. Kadının biri atını sulamaya getirmişti, ama at içmiyordu.

---

* Çarlık Rusyası'nda toprak köleliğinin kaldırılmasını takiben 1864'te kurulan ve Ekim Devrimi'ne kadar varlığını sürdüren yerel yönetim organı. Zemstvolar eğitim, sağlık, sigorta ve posta gibi hizmetlerin idaresinden sorumluydu. Anton Çehov da zemstvo hastanelerinde doktor olarak çalışmıştı. (ç.n.)

— Derdin ne senin? –diyordu şaşıran kadın alçak sesle.– Derdin ne?

Kırmızı gömlekli bir oğlan çocuğu da suyun kenarına oturmuş babasının çizmelerini yıkıyordu. Ve ne köyde, ne de tepede başka kimse görünüyordu.

— İçmiyor... –dedi Lipa ata bakarak.

Ama işte kadın ve çizmeli çocuk da gidince kimse kalmadı etrafta. Güneş yatmaya hazırlanarak altın rengi kızıl brokarı üstüne çekti, gökyüzünü boydan boya kesen kırmızı ve leylak rengi uzun bulutlar göz kulak oldu uykusuna. Uzakta, bilinmeyen bir yerde bir balaban ötüyordu ağıla kapatılmış bir ineği andıran gamlı ve boğuk sesiyle. Bu esrarengiz kuşun ötüşünü her ilkbaharda işitirler, ama neye benzediğini ve nerede yaşadığını bilmezlerdi. Yukarıda hastanede, göletin hemen kenarındaki çalılıklarda, köyün ardında ve etraftaki arazide bülbüller şakıyordu. Guguk kuşu birilerinin kaç yıl ömrü kaldığını sayıyor* ve her defasında hesabı karıştırıp başa dönüyordu. Gölette kurbağalar sinirden kendilerini paralayarak karşılıklı bağırıyordu ve hatta ne söylediklerini seçmek bile mümkündü: "Rahat bırak! Rahat bırak!" Ne kadar gürültülüydü! Sanki tüm bu mahlukat bu bahar akşamı kimse uyumasın; herkes, hatta sinirli kurbağalar bile yaşadıkları her anın kıymetini bilsin ve tadını çıkarsın diye bilerek şarkı söylüyor ve bağırıyordu: Hayat sadece bir kere bahşedilen bir armağandı çünkü!

Gökyüzünde hilal gümüş gibi parlıyordu, çok fazla yıldız vardı. Lipa göletin kenarında ne kadar uzun süre oturduğunu hatırlamıyordu, ama doğrulup yürümeye başladığı sırada köyde herkes çoktan uyumuştu ve tek bir ışık bile yanmıyordu. Eve herhalde on iki verst daha vardı, ama takati yetmiyor, nasıl gideceğini bilemiyordu;

---

* Rus halk inanışına göre, guguk kuşu kaç kere öterse, bunu işiten kişinin o kadar yıl ömrü kalmış demektir. (ç.n.)

ay kâh önünde, kâh sağında parlıyor ve yine aynı guguk kuşu çoktan kısılmış sesiyle ve alay edercesine kahkahayla bağırmaya devam ediyordu: "Dikkat et de yolu şaşırma!" Lipa hızlı yürüyordu, başındaki örtüyü kaybetmişti... Gökyüzüne bakıyor ve oğlunun ruhunun şimdi nerede olduğunu düşünüyordu: Arkasından mı geliyordu, yoksa yukarıda, yıldızlarla birlikte uçuyor ve artık annesini düşünmüyor muydu? Ah, gece vakti açık arazide, bu şarkıların, dur durak bilmeyen bu sevinç çığlıklarının arasında, kendi şarkı söyleyemezken, kendi sevinemezken, tıpkı kendisi gibi yapayalnız olan ay gökyüzünden bakarken ve mevsim bahar mı, yoksa kış mı, insanlar diri mi, yoksa ölü mü umursamazken ne kadar da yalnız hissediyor insan... Yürekte acı varken yalnızlık koyar insana. Hiç değilse annesi yanında olsaydı; Praskovya, ya da Değnek, ya da aşçı kadın, ya da herhangi bir mujik!

— Buu! –diye öttü balaban.– Buu!

Ve birden apaçık bir insan sesi işitildi:

— Atı koş, Vavila!

İleride, yolun kenarında bir kamp ateşi yanıyordu; alevler sönmüştü, sadece kıpkırmızı közler ışıyordu. Atların geviş getirdiği duyuldu. Karanlığın içinde iki yük arabası seçildi: Bir tanesinde bir fıçı, daha alçak olan diğerinde çuvallar yüklüydü ve iki insan: Biri arabaya koşmak için atı götürüyor, diğeri ateşin başında ellerini arkasında kavuşturmuş, kıpırdamadan dikiliyordu. Arabaların yanında bir köpek hırladı. Atı götüren durdu ve şöyle dedi:

— Yolda biri var sanki.

— Şarik, sus! –diye bağırdı diğeri köpeğe.

Ve sesinden bu diğer şahsın bir ihtiyar olduğunu anlamak mümkündü. Lipa durup şöyle dedi:

— Tanrı işinizi rast getirsin!

İhtiyar ona doğru yaklaştı ve hemen cevap vermedi:

— Merhaba!

— Köpeğiniz ısırmaz, değil mi, dedeciğim?

— Yok, gelebilirsin. Bir şey yapmaz.

— Hastanedeydim de, –dedi Lipa bir süre sustuktan sonra.– Oğlum orada öldü. Şimdi eve götürüyorum.

Galiba bunu duymak ihtiyarın üzerinde pek hoş bir etki bırakmamıştı, çünkü uzaklaşmış ve aceleyle şöyle demişti:

— Üzülme kızım. Tanrı'nın emri. –Sonra yol arkadaşına dönerek,– Neden sallanıyorsun, delikanlı? Hadi daha canlı, –dedi.

— Senin boyunduruk yok, –dedi delikanlı.– Göremiyorum.

— Şaşkının tekisin, Vavila.

İhtiyar bir parça közü kaldırıp üfledi: Sadece gözleri ve burnu aydınlandı, sonra, boyunduruğu bulduklarında, ateşle Lipa'ya yaklaşıp baktı; bakışlarından merhamet ve şefkat okunuyordu.

— Sen anasın, –dedi.– Her ana yavrusuna acır.

Bu esnada içini çekip başını salladı. Vavila ateşin üzerine bir şey attı, ayaklarıyla üstüne vurdu ve hemen o anda ortalık kapkara karardı; suretler kayboldu ve eskisi gibi geriye sadece açık arazi ile yıldızlı gökyüzü kaldı, bir de birbirlerini uyutmayan kuşların gürültüsü. Ve bıldırcın kılavuzu ötüyordu sanki tam da ateşin olduğu yerde.

Ama aradan bir dakika geçince hem yük arabaları, hem ihtiyar, hem de uzun Vavila yeniden görünür oldu. Yola çıkan arabalar gıcırdadı.

— Siz aziz misiniz? –diye sordu Lipa ihtiyara.

— Yok. Firsanov'danız biz.

— Demin sen bana bakınca, yüreğim yumuşayıverdi. Delikanlı da sessiz. Dedim ki kendime: Bunlar aziz olmalı.

— Uzak mı gideceğin yer?

— Ukleyevo.

— Atla, Kuzmenki'ye kadar götürelim. Sonra sen dümdüz, biz ise sola.

Vavila fıçı yüklü arabaya, ihtiyar ile Lipa da diğerine bindi. Adeta yürüyüşle yola çıktılar, Vavila önden gidiyordu.

— Oğlum bütün gün acı çekti, –dedi Lipa.– Minicik gözleriyle bakıp susuyor, bir şey söylemek istiyor, ama yapamıyor. Tanrı babamız ve göklerin kraliçesi! Acıdan ayakta duramıyordum. Yatağın yanında dikiliyorum, sonra düşüyorum. Söylesene, dedeciğim, küçük olan ölmeden evvel neden acı çekmek zorunda? Büyük biri, mujik, ya da kadın acı çekince günahları bağışlanır, ama küçük olanın günahı olmaz ki? Neden?

— Kim bilir! –diye yanıtladı ihtiyar.

Yarım saat boyunca konuşmadan devam ettiler yola.

— Her şeyi bilmek, nedenini, nasılını, olanaksız, –dedi ihtiyar.– Kuşa dört değil, iki kanat uygun görülmüş, çünkü iki kanatla uçmayı bilir; insana da her şeyi değil, sadece yarısını, ya da çeyreğini bilmek uygun görülmüş. Yaşamak için ne kadar gerekirse o kadar bilir.

— Dedeciğim, yürüyerek gitmek bana daha kolay. Şimdi ise yüreğim sarsılıyor.

— Bir şey olmaz. Otur.

İhtiyar esnedi ve ağzının üzerinde haç çıkardı.*

— Bir şey olmaz... –diye tekrarladı.– Seninkinden beter acılar var. Hayat uzun: İyisi de olacak daha, kötüsü de, her türlüsü olacak. Büyüktür Rusya Ana! –dedi ve iki yanına baktı.– Rusya'nın her karışını gezdim ve her şeyini gördüm, inan sözüme, kızım. İyisi de olacak, kötüsü de. Sibirya'ya murahhas gittim,** Amur'u da gördüm,

---

* Eski bir Rus adeti. Buna göre, esneyince ağzın üzerinde haç çıkarılır. (ç.n.)

** Orijinal metinde *hodok*. On dokuzuncu yüzyılın sonunda Rusya, Sibirya'daki nüfus açığını kapatmak için iskân seferberliğine girişti. Devlet Sibirya'ya göç etmeleri için diğer bölgelerdeki köylülere çeşitli vaatlerde bulundu. Köylü toplulukları bu vaatlerin doğruluğunu yerinde görmek ya da toprak seçmek için Sibirya'ya *hodoklar*, yani murahhaslar (delegeler) gönderdi. Ancak belli bir noktadan sonra bu murahhaslar hayal kırıklığına uğrayarak Rusya'ya geri dönmeye başladı. Çehov'un *Çukurda* öyküsünü yazdığı yıllar tam da bu kırılma anına rastlar. (ç.n.)

Altay'ı da ve Sibirya'ya yerleştim, toprak işledim orada, sonra Rusya Ana'yı özledim ve köyüme geri döndüm. Rusya'ya yürüyerek döndük; hatırlıyorum da, vapura binmiştik, zapzayıfım, üstüm başım perişan, ayaklarım çıplak, soğuktan titreyip ekmek kabuğu emiyorum, vapurda beni gören bir beyefendi, ki öldüyse mekânı göklerin krallığı olsun, bana acıyarak bakıyor, gözlerinden yaşlar damlıyor. "Eh, diyor, ekmeğin kara, ömrün kara..." Eve geldim, hani nasıl derler, dikili tek ağacım kalmamış; karım vardı ama Sibirya'da kaldı, orada gömdük. İşte şimdi ırgatlık ediyorum. Öyle işte! Diyeceğim o ki sana: Sonra kötüsü de oldu, iyisi de. Ama ölmek istemiyor işte insan, kızım, mümkün olsa yirmi yıl daha yaşamak isterdim; demek ki iyi olanlar daha fazlaymış. Rusya Ana ise büyük! –dedi ve yine iki yanına, sonra da arkasına baktı.

— Dedeciğim, –diye sordu Lipa.– İnsan ölünce ruhu daha kaç gün dünyada gezer?

— Kim bilir! Vavila'ya soralım istersen, okula gitmişliği var. Şimdilerde her şeyi öğretiyorlar. Vavila! –diye seslendi ihtiyar.

— Ha!

— Vavila, insan ölünce ruhu daha kaç gün dünyada gezer?

Vavila atı durdurdu ve ancak ondan sonra cevap verdi:

— Dokuz gün. Lakin Kirilla dayım öldüğünde ruhu bizim izbede on üç gün daha yaşadı.

— Nereden biliyorsun?

— On üç gün tıngırdadı soba.

— Peki öyleyse. Devam et! –dedi ihtiyar. Söylenenlerin tek kelimesine bile inanmadığı belliydi.

Kuzmenki yakınlarında yük arabaları şoseye saptı, Lipa ise yola devam etti. Ortalık ağarmaya başlamıştı. Çukura indiği sırada Ukleyevo'nun izbeleri ve kilise sisin

içinde saklanmıştı. Hava soğuktu, hâlâ aynı guguk kuşu ötüyormuş gibi geldi ona.

Lipa eve döndüğü sırada, sığırları henüz otlamaya çıkarmamışlardı; herkes uyuyordu. Evin girişine oturup bekledi. Dışarı ilk çıkan ihtiyar oldu; bakar bakmaz anladı ne olduğunu ve uzun süre tek bir kelime dahi edemedi ve dudaklarını kıpırdatmakla yetindi.

— Eh, Lipa, –dedi sonunda.– Dikkat etmedin torunuma...

Varvara'yı uyandırdılar. O ise ellerini dizine vurup hüngür hüngür ağlamaya başladı ve hemen o anda çocuğu cenaze için hazırlamaya başladı.

— Ne güzel bir oğlandı... –dedi.– Vah ki ne vah... Tek oğlumuzdu, dikkat etmedin ona da, aptal kız...

Cenaze ayini hem sabah, hem akşam yapıldı. Ertesi gün de toprağa verdiler, cenazeden sonra misafirler ve rahipler sanki uzun zamandır yememiş gibi tıka basa doyurdular karınlarını. Lipa yemek masasına hizmet ediyordu ve papaz ucunda tuzlanmış mantar takılı çatalını kaldırıp şöyle dedi ona:

— Sabi için üzülmeyin. Göklerin krallığı onun gibilerindir.

Ve ancak herkes dağılınca doğru dürüst anlayabildi Lipa Nikifor'un artık olmadığını ve olmayacağını, anladı ve gözyaşlarına boğuldu. Hangi odada ağlaması gerektiğini dahi bilmiyordu, çünkü oğlanın ölümünden sonra ona bu evde yer olmadığını, burada kalması için bir sebep bulunmadığını, fazlalık olduğunu hissediyordu; hem bir tek o değildi bunu hisseden.

— Ne diye zırlıyorsun? –diye bağırdı birden Aksinya kapıda belirerek; cenaze için yepyeni kıyafetlerini giymiş ve pudra sürmüştü.– Kes sesini!

Lipa durmak istiyor, ama yapamıyordu, bunun üzerine daha yüksek sesle ağlamaya başladı.

— Duymadın mı dediğimi? –diye bağırdı Aksinya ve kuvvetli bir öfkeyle ayağını yere vurdu.– Kime diyorum? Defol avludan, bundan sonra adımını bile atma buraya, mahkûm karısı seni! Defol!

— Şş, şş, şş!.. –diye telaşlandı ihtiyar.– Aksyuta, sakin ol, canımın içi... Belli işte neden ağladığı... Çocuğu öldü...

— Belli belli... –diye alay etti Aksinya.– Gecelemesine sözüm yok, ama yarından tezi yok onu burada görmek istemiyorum! Belli!... –diyerek bir kere daha alay etti ve gülerek dükkânın yolunu tuttu.

Ertesi gün sabah erkenden Lipa Torguyevo'ya, annesinin yanına gitmek üzere evden ayrıldı.

IX

Şimdilerde dükkânın çatısıyla kapısı boyalı ve yeni gibi parlıyor, pencerelerde tıpkı eskisi gibi cıvıl cıvıl dönbabalar açıyor ve üç yıl önce Tsıbukin'in evinde ve avlusunda yaşananlar neredeyse unutuldu.

Grigori Petroviç'e o zaman olduğu gibi patron gözüyle bakılıyor yine, ama aslında bütün ipler artık Aksinya'nın elinde; satışı da, alışı da o yapıyor ve onun onayı olmadan yaprak kımıldamıyor. Tuğla fabrikasında işler tıkırında, çünkü tren yolu için tuğla gerekli ve bin tuğlanın fiyatı da yirmi dört rubleye kadar çıktı; kadınlar ve kızlar istasyona tuğla taşıyıp vagonları yüklüyor ve bu iş için günde çeyrek ruble alıyorlar.

Aksinya Hrımin'lerle hissedar oldu ve fabrikaları artık "Küçük Hrımin'ler ve Ortakları" adını taşıyor. İstasyonun yakınlarında bir han açtılar ve şimdi pahalı armonika fabrikada değil, bu handa çalıyor; kendi de ticarete atılan posta idaresi müdürü sık sık buraya geliyor, istasyon müdürü de öyle. Küçük Hrımin'ler, Sağır Stepan'a bir altın

saat armağan ettiler ve o da ara sıra saati cebinden çıkarıp kulağına götürüyor.

Bucakta Aksinya'nın çok güçlendiği söyleniyor; gerçekten de, sabahları yüzünde naif gülümsemesi ve bütün güzelliğiyle mutlu mesut fabrikadaki işine gittiği ve sonra da fabrikada emirler verdiği sırada büyük bir güce sahip olduğu hissediliyor. Hem evde, hem bucakta, hem de fabrikada ondan korkuyorlar. Postaneye geldiğinde müdür yerinden fırlayıp şöyle diyor ona:

— Rica ederim, şöyle buyurun, Kseniya Abramovna!

İnce kumaştan pardesü ve yüksek rugan çizme giyen, kılığına kıyafetine düşkün, yaşı geçkince bir toprak ağası bir keresinde at satarken onunla ettiği sohbetten öyle keyif almıştı ki, atı kadının istediği fiyattan vermişti. Uzun uzun elini tutmuş ve neşeli, hınzır ve aynı zamanda naif gözlerine bakarak şöyle demişti:

— Sizin gibi bir kadını memnun etmek için, Kseniya Abramovna, ne gerekirse yapmaya hazırım. Ama söyleyin, şöyle baş başa, rahatsız edilmeden ne zaman görüşebiliriz?

— Ne zaman isterseniz!

Ve o günden sonra yaşlı züppe neredeyse her gün bira içmek için dükkâna uğruyor. Oysa bira berbat, pelinotu gibi acı. Ama toprak ağası başını sallaya sallaya içiyor birasını.

İhtiyar Tsıbukin artık işlere karışmıyor. Yanında para bulundurmuyor, çünkü bir türlü gerçeğini sahtesinden ayıramıyor, susuyor ve bu zaafından kimselere söz etmiyor. Biraz unutkanlaştı ve eğer önüne yemek koyan olmazsa kendisi de sormuyor; çoktan alıştılar onsuz yemeye, Varvara bu yüzden sık sık şöyle diyor:

— Bizimki dün yine yemeden yattı.

Ve alıştığı için umursamadan söylüyor bunu. İhtiyar, nedense yazın da, kışın da kürkle geziyor ve sadece çok

sıcak günlerde dışarı çıkmayıp evde oturuyor. Genellikle kürkünü giyip yakasını kaldırdıktan sonra önünü sıkıca kapatarak köyde, istasyon yolunda geziyor ya da sabahtan akşama kadar kilise avlusunun girişindeki sıraya oturuyor. Oturuyor ve kılını kıpırdatmıyor. Gelip geçenler eğilerek selam veriyor, ama o yanıtsız bırakıyor, çünkü tıpkı eskisi gibi mujikleri yine sevmiyor. Ona bir şey sorduklarında tümüyle makul ve nazik, ama kısa yanıtlar veriyor.

Bucakta gelininin onu kendi evinden kovduğu ve ona yemek vermediği, bu yüzden konu komşunun verdikleriyle karnını doyurduğu söylentileri dolaşıyor; kimileri bu duruma sevinirken, kimileri de haline acıyor.

Varvara daha da kilo aldı ve teni daha da beyazladı; eskisi gibi hayır işliyor, Aksinya ise ona engel olmuyor. Şimdi reçel o kadar fazla ki, yeni meyveler çıkana dek eskisini yiyip bitiremiyorlar; reçel şekerleniyor ve Varvara bu kadar reçeli ne yapacağını bilemeyip ağlayacak gibi oluyor.

Anisim'i unutmaya başladılar. Bir defasında büyük bir yaprağa arzuhal biçiminde ve mısralar halinde, yine harikulade bir elyazısıyla yazılmış bir mektup aldılar ondan. Besbelli, arkadaşı Samorodov da onunla birlikte çekiyordu cezasını. Mısraların altına güçlükle seçilen, çirkin bir elyazısıyla tek bir satır ilave edilmişti: "Burada sürekli hastalanıyorum, zor durumdayım, Mesih aşkına yardım edin."

Günlerden bir gün, güneşli bir sonbahar günü akşama doğru olmuştu bu; ihtiyar Tsıbukin kilise avlusunun girişinde oturuyordu, kürkünün yakasını kaldırdığından sadece burnu ve kasketinin siperliği görünüyordu. Uzun sıranın diğer ucunda müteahhit Yelizarov ile yetmiş yaşlarında bir ihtiyar olan, dişsiz okul bekçisi

Yakov oturuyordu birlikte. Değnek ve bekçi sohbet ediyorlardı.

— Gençler yaşlıları yedirip içirmek zorunda... Ne söylüyor Kutsal Kitap: Ananı babanı say, –diyordu Yakov sinirle.– Ama o, yani gelini, kayınpederini kendi evceğizinden kovmuş. İhtiyarın ne yemeği var, ne suyu, nereye gitsin? Üç gündür bir şey yememiş.

— Üç gün demek! –diye şaşırdı Değnek.

— İşte böyle oturup susuyor sürekli. Zayıflamış. Susacak ne var? Ver gitsin mahkemeye, mahkeme de sırtını sıvazlamaz herhalde.

— Kimin sırtını sıvazlamışlar? –diye sordu söyleneni eksik duyan Değnek.

— Ne?

— Kadına diyecek yok, elinden geleni yapıyor. Onların işinde başka türlüsü olmaz... günahsız diyorum yani...

— Kendi evceğizinden diyorum, –diye devam etti Yakov sinirle.– Evi kendin al da ondan sonra kimi istersen kov. Ne biçim kadınmış arkadaş! Tam bir musibet!

Tsıbukin kıpırdamadan dinliyordu.

— Kendi evi, ya da değil, fark etmez, yeter ki sıcak olsun ve kadınlar dövüşmesin... –dedi Değnek ve güldü.– Gençlik yıllarımda Nastasyacığımı el üstünde tutardım. Sessiz bir kadındı. Sık sık şöyle derdi: "Ev al, Makarıç! Ev al, Makarıç! At al, Makarıç!" Ölüm döşeğinde bile "Kendine bir binek arabası al, Makarıç, yayan yürüme," diyordu. Ama ben ona zencefilli kurabiye alırdım da başka bir şey almazdım.

— Kocası desen sağırın, aptalın biri, –diye devam etti Yakov Değnek'i dinlemeden.– Düpedüz aptal, kaz kafalı. Ne anlar? Kazın kafasına sopayla vursan onu bile anlamaz.

Değnek fabrikadaki evine gitmek için doğruldu. Yakov da doğruldu ve ikisi sohbete yürüyerek devam etti-

ler. Elli adım kadar uzaklaştıklarında, ihtiyar Tsıbukin de doğruldu ve arkalarından sürüdü ayaklarını kararsız adımlarla, tıpkı kaygan buzun üstünde yürür gibi.

Bucak akşamın alacakaranlığına gömülmeye başlamıştı bile ve güneş bir tek bayırın dibinden yukarı doğru yılan gibi kıvrılan yolun üstünde parlıyordu. Yaşlı kadınlar yanlarında çocuklarla birlikte ormandan dönüyorlardı; sütlü mantar dolu sepetler vardı kollarında. Kadınlarla kızlar da vagonlara tuğla yükledikleri istasyondan dönüyorlardı topluca, burunları ve gözlerinin hemen altında yanakları kırmızı tuğla tozuyla kaplanmıştı. Şarkı söylüyorlardı. En önde Lipa yürüyor ve ince sesiyle şarkı söylüyor, gökyüzüne bakarak ve adeta bayram ederek, "Çok şükür, bugün de bitti, artık dinlenebilirim," dercesine coşkuyla şakıyordu. Annesi gündelikçi Praskovya da kalabalığın içindeydi ve elinde çıkınıyla her zamanki gibi nefes nefese yürüyordu.

— Merhaba, Makarıç! –dedi Lipa Değnek'i görünce.– Merhaba, cancağızım!

— Merhaba, Lipınka! –diye sevindi Değnek.– Hanımlar, kızlar, biraz sevgi gösterin şu zengin doğramacıya! Ho-ho! Çocuklarım benim, çocuklarım (Değnek hıçkırdı). Sevgili baltacıklarım benim.

Değnek ve Yakov geçip gitti, ama sohbetleri işitiliyordu hâlâ. Onlardan hemen sonraysa ihtiyar Tsıbukin karşılaştı kalabalıkla ve birden suspus oldu herkes. Lipa ve Praskovya kalabalıktan biraz geri kaldı ve ihtiyar onların hizasına gelince Lipa yerlere kadar eğilerek selam verdi ve:

— Merhaba, Grigori Petroviç! –dedi.

Annesi de selam verdi. İhtiyar durdu ve hiçbir şey demeden ikisine baktı; dudakları titriyor ve gözleri yaşlarla doluyordu. Lipa annesinin çıkınından bir parça lapalı börek çıkarıp ona uzattı. İhtiyar alıp yemeye başladı.

Güneş tümüyle batmıştı çoktan; yolun üstünde de sönmüştü ışıltısı. Ortalık kararıp serinledi. Lipa ve Praskovya yürümeye devam ettiler ve ardından uzun uzun istavroz çıkardılar.

Modern Klasikler Dizisi - 192

Rusya'da ilk kez 1900 yılında *Jizn* dergisinde yayımlanan *Çukurda*, Çehov'un edebiyatçı kimliğine, ülkesinin toplumsal ve siyasi yaşamında son derece etkili bir şahsiyet olarak üstlendiği rolü de eklediği önemli yapıtlarından biridir. Yazar, dostlarına yazdığı mektuplarda "fabrika yaşamına ve çürümüşlüğüne dair", "köylülerin yaşamıyla ilgili" bir öykü olarak tanımladığı eserini, ülkesinin farklı bölgelerinde görev yaptığı hastanelerde edindiği izlenimlerden ve Sahalin'de bulunduğu dönemde tanık olduğu gerçek olaylardan esinlenerek kurgulamıştır. 20. yüzyıl başında Rus toplumunda ortaya çıkan sosyolojik gerilimlere odaklanan Çehov, Ukleyevo bucağında yaşayan yoksul köylüler ile dükkân sahipleri ve fabrikatörler arasındaki derin uçurumu sorgular. Erk sahiplerinin bu uçurumu giderek derinleştiren tamahkârlığını ve ikiyüzlülüğünü, mujiklere yönelik vicdansız tutumunu mizahı da elden bırakmadan gözler önüne serer. Trajik ve sarsıcı bir finale doğru ilerleyen öyküde felaketlerin ve kötülüğün dozu giderek artar. *Çukurda* "karamsar" bakış açısı ve dolaysız mesajıyla zamanında hararetli tartışmalara konu olsa da, aralarında Lev Tolstoy ve Maksim Gorki'nin de bulunduğu birçok edebiyatçının hayranlığını kazanmış, "Rus edebiyatının bir mücevheri" olarak kabul görmüştü.

ANTON PAVLOVİÇ ÇEHOV

(1860-1904): Büyük Rus tiyatro yazarı ve modern öykünün en önemli ustalarından olan Çehov, Rus edebiyatında gerçekçilikten modernizme geçişi temsil eder. Taganrog'da dünyaya geldi. Lisede Yunan ve Latin klasiklerini temel alan bir eğitim gördü. 1879'da Moskova'ya giderek tıp fakültesine yazıldı ve 1884'te doktor oldu. *Alacakaranlıkta* adlı öykü kitabıyla 1887'de Rus Akademisi tarafından verilen Puşkin Ödülü'nü kazandı. Yaklaşık bin sözcükten oluşan komik kısa öykü türünü başlı başına bir sanat haline getirdi.

THG
141644
TOV

9 786254 059247